

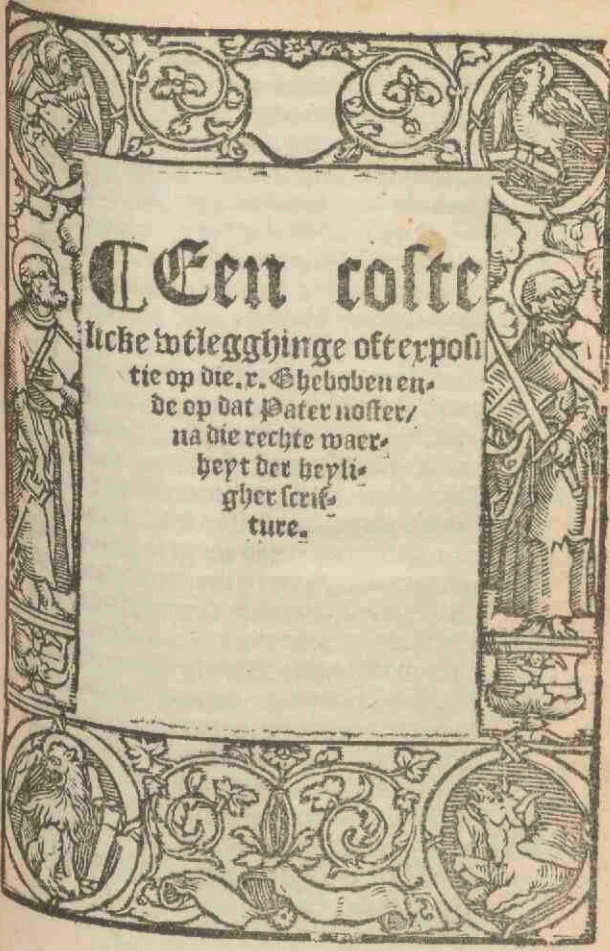

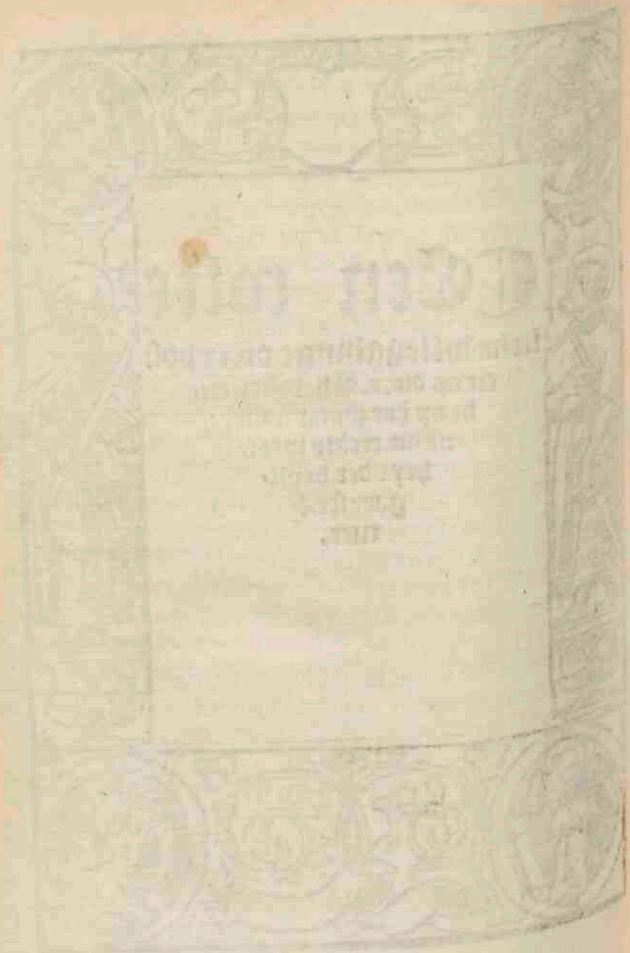
**Een costelicke wtlegghinge oft expositie op die. x.Gheboden
ende op dat Pater noster, na die rechte waerheyt der heyligher
scriture.**

<https://hdl.handle.net/1874/427561>

Een coste

like wtlegghinge oft expoli-
 tie op die .x. Sheboben en-
 de op dat Vater nosster/
 na die rechte waer-
 heyt der heylig-
 her scrijs-
 ture.

THE
OF THE
BY
LONDON
18

Totten Christelken Leler.

Minde Leler in Christo Jesu/ ghenade/ barmherticheyt/ brede van god den Vader en den heere Jesu Christo onse salich maker/ hier achteruol-

Titt. i.

gende hebt ghi wt geleyt die tien Geboden/ met dat Vader onse. En daerō ist sake dat ghijt leest/ so sijt het doch lesende met aendachtiger hertē/ en vergueet/ is ser yet in misgaen ofte misleyt/ en willet int beste heeren. Wāt diet gescreuē heeft en heeter sijn eere niet in gesocht/ maer alleenlickē heeft hi Gods eere ghesocht met sinen beminden sone Christo Jesu/ Daerō willet hem vergheue/ is daer yet in ghemist. En willet niet danbaerheyt lesen. Wāt al tgene datter gescreuē is/ is den goedē tot verbeteringe/ en den quaden tot argernisse. Aldus willet int beste lesen/ tot uwer verbeteringe/ so sult ghi metten goedē gherekent sijn/ dat is/ met God. Want daer en is niemāt goet dan God. En al ist dat wi alle sondaers sijn/ daer is Christus Jesus die ons van God gemaect is tot wijsheyt en tot berlossinge. En daerō/ salich is hi die daer leset en die daer hoort die woordē der Prophecie/ en houdt die dingen die daer in gescreuē

Mar. x.

i. Cor. i

Apoc. i.

1. Cor. i sijn. Op dat (also gescreuē is) die hem be-
h. Co. xi doet / sal hem in dē heere beroemē. Daerō
me beminde lesen en verwondert b niet
dan t gene datter gescreuē is / wāt daer en
is niet dan waerheyt gescreuen. hoe wel
dat die waerheyt wederkoot gehat heeft
alsoot geblekē is in Christo Jesu en in al
le Propheetē en martelarē Gods. En die
nū die waerheyt seggen wille / moet ver-
uolghinge liden / wāt het is also hā Chri-
sto voorzeyt. En die keenē soudēt eer seg-
gen / eer dan die waerheyt achter gelatē
soude sijn te seggē. Daerō sal een yegelic
soeckē die waerheyt te seggen die vande
geest Gods gedreue sijn / en die vertellē
en niemāt ontkē. Wāt is God voor ons /
wie mach tegen ons sijn. Wāt wi sijn se-
ker dat noch doot / noch leuē / noch Engel
noch vorst / noch principatē / noch te-
genwoordich / noch toecomēde / noch hoo-
cheyt / noch diepte / noch geen ander crea-
ture / en mach ons scheydē vander crea-
ture Gods / die in Christo Jesu is onsen heere.
Daerō sullen wi hem (die ons so lief ghe-
hadt heeft) doe lief hebbē / wāt hi heeft sijn
leuē voor ons gegeuē tot een verloentn-
ghe voor God den Vader doer sijn gron-
deloose ontfermherticheyt / wt liefdē tot
ons waert hebbēde. Dies sullen wi hem
danckbaerheyt doen / sulcs als hi ons be-

holē heeft/dats die waerheyt vertellē/en
daer na leuen. Want hi is die waerheyt.
Daerō sullē wi hem vertellē en hem ver- **Jo. xiiij**
rōdigē/hoe hi booz ons gekorūē, en booz
ons holdaē heeft/begerende dat alle die
gene die in hem ghelouē/dat si hem danck-
baer sijn sullē (bethoonende dat si in hem
geloouē) met die werckē der barmhertic-
heyt aen onsen naestē/en Christū na vol-
gē/also hi ons seyt en leert. **Wilt mi ye-**
mat. i
mat. xvi.
māt na volgen/die verlake hem seluē/en
neme op hem sijn cruyts en volghe mi na.
Wāt wie sijn leuē wilt behoudē/die salt
berliesen. Mer wie sijn leuē berliest/om
mijnēt wille/die salt bindē. Want salich
mat. v
sijn die gene die persecutie liden/om der
rechtuerdicheyt/wāt dat rijke der heme-
ten hoort haer toe. Salich sijn ghi als v de
mēschē berksmadē/en beruolghen/en alle
quaet tegē v spreke/liegende/ om mijnē
wille. Dan berblūt en berhuecht/want
het sal v wel geloont werdē indē hemel.
Wāt also hebbē si beruolcht die Prophe-
Joā. xv
tē. Hebbē si mi beruolcht/so sullen si v ooc
Joā. xv
beruolgen/mer dit sullē si altemale doen
om mijns naēs wille. Dit heb ic tot v ge-
sprokē/op dat ghi v niet en argert. Si sul-
lē v indē ban doē/die tijt coft/ dat so wie
v doodet/sal meynē god eenē diēst te doe-
ne daer aen. En als si v sullē leuerē/so en

Mat. x. soecht niet/hoe oft wat ghi spreke sult/
wāt het sal v in die vze gegene worden/
wat ghi spreken sult/wāt ghi en sīt niet
die daer sprecht/maer de geest vs baders
is de gene die in v sprecht. De discipel en
is bouē sinē meester niet/noch eē knecht
bouē sinē heere/maer het is den discipel
genoch/dat hi is ghelijc sinen meester/
en den knecht/dat hi is gelijc sinē heere.
Ist sake dat si den vader des huylgesins
Wellebub ghenoenit hebbē/hoe veel te
meer sullē si dan sijn huylgesin also noe-
mē. Hierō en wilt haer niet breefen/wāt
daer en is niet verborghē dat niet gheo-
penbaert en sal wordē/en niet heymelic
twelc niet gewetē sal wordē. Wat ic toe
v spreke in duyternisse/dat segt int licht
en dat ghi in de oore hoort/dat predict
Luc. xij. op de daken. Wacht v vā den deesen der
Pharisee/welc is ypocrisie. Maer ic seg-
ge v mijn vriendē/en breeft v niet hoor-
die die tlijf dooden/en daer na niet meer
en hebbē dat si meer doe/maer ic sal v too-
nen hoor wien ghi breefen sult. Breeft
dien/die na dat hi gedoot heeft/ooch de
macht heeft te worpē in de helle/Ja ick
legge v/dien breeft. Cooptmen niet vijf
mussche om twee peningen/nocht as en
is hoor Gode een bandē seluen niet ver-
gheten/ooch sijn de hayzen op v hoofde al

ghetelt. Hierom en breeft niet/want ghi
beter sijt dan vele musschē. Daerō wie mi **Mat. x.**
belijde sal voor die mensche/die sal ic ooc
bekenne voor mijnē Vader die in die he-
melē is. Maer wie mi verloochēt voor die
mēschē/die sal ic ooc loochēnē voor mijnē
Vader die in die hemelē is. Daerom liet **To. xiiij**
voor v/want si sullen v leuereu voor die
raermuyten en scholē/en ghi moet ghe-
geestelt wordē/en voor Dorstē en Conin-
gen moet ghi gheleyt worden om mijns
naes wille/tot eenē ghetuygenisse ouer
haer. En dat Euangeliū moet te vorē ge-
preect wordē ouer alle volc. En ghi sult
gehaet wordē van allē mēschē/om mijns
naeins wille. Maer wie volstandich bloff
totte eynde/sal salich wordē. Hier hebbe
wi claerlic gehoort/hoe dat die waerheyt
oyt geweld gheleden heeft/en noch doet.
En die de waerheyt (welcke Christus is) **To. xiiij**
te recht wil bertellē/dat moet een ketter
geacht sijn. Ja bouē dien veruolcht en ge-
doot wordē. Maer wi en sullen op al haer
persecutien niet achten. Want Christus **Mat. x**
seyt. Wie sijn vader oft moeder (suster oft
broeder) sone oft dochter (lant oft lant)
meer bemint/dan mi/die en is mijns niet
waerdich. En die sijn cruyts op hem niet
en neemt/die en is mijns niet waerdich.
En wie sijn leuē bint/die salt verliesen/

en wie sijn leue verless / om mijnē wille /
die salt bindē. Daerō en sullē wi den men-
schē niet ontsiē / noch ons hope op eenige
mēschē stellen. Want die Propheet seyt.
ser. xvij. Vermaledijht is die mēsche / die op mēschē
betrouet. En gebenedijht is hi / die in God
betrouet. Aldus en sullen wi gheen hope
van menschē verwachtē / mer leggē niet
Luc. xxi. Christo / Vader / wildy so neēt desen kele
van mi / nochtās niet den minē / mer uwē
wille gheschiede / Want Gods wille en
Luc. xij. ouer ons geschiedē na sijn welbehagen /
niet breefende al sijn wi een cleyne hoop-
pro. xxx. ken / maer ons troosten met het godlinche
woort / want gods woordē sijn doerlou-
tert / en sijn eenē schilt die daer op betrou-
wen. Wāt alle scrift bā God ingegenē is
ij. Ti. iij. orbaerlic / Hierō sal een yegelijc soeckē de
waerheyt te leert. Ist dat wi verstant heb-
Eccles. bē / so sullē wi onsen naestē antwoort ge-
uē / welck verstant ons de heylige gheest
berleenē moet. Hierō sullen wi daerō bid-
den. Wāt die bidt / die vercrjcht en wort
Int. xi. gegeuen. Alle mēsche wort van God ge-
Joā. vi. leert / die gesselick gesint sijn. Daerom /
die de kennisse hebbē / sullē die waerheyt
boort vercondighen. Want sinte Peeter
i. Pe. ij. seyt. Chi sijt dat wtuercozē geslachte / dat
coninclike Priesterdō / dat heylige volck /

dat volck des eygendorms/ op dat ghi veē
condigen sult die duechdē des genē die v
grocpe heeft vāder duyternisse/ tot sijn
wōderlijcke licht. Seen menschē vreesen **ij. Ti. 16**
de. Wāt alle die godlic willē leuē in Chri
sto Jesu/ die moete veruolghinghe lijdē.
Mer al lijdē wi veruolghinghe/ wi sullen
gherufft inden heere leuen/ en niet mi
stroostich sijn / bliende van die een stad
in dander/ als Christus voorsprakē heeft **Jo. viij.**
tot dat onsen tijt vanden heere gheschiet
wort/ geluck hem Christus berchde booz
die Joden die hem steenigen wildē/ maer **Joan. x**
ontdooch hemlieden / want sinen tijt en
was noch daer niet / en ghelijck Paulus
die bloot wt Damasco / want sinen tijt/
die hem die heere geschiet hadde/ en was
noch daer niet. En ghelijck die Enghel **Act. v.**
die Apostolen wt den kercker verlostte/
wāt haren tijt en was noch niet voorhā
den. Daerom sullē wi paciētelick liden/
tot dat God onsen heere gelieft ons van
dese katuijge werelt te scheydē/ daert hē
belieft. En wi en sullen ons niet eer soec
ken in doots noodē te brengen/ booz dat
ons God schickē sal. Mer wi sullen elckē
die waerheyt leerē/ niet achtende op An
techrist met al sijn discipelē / noch op sijn
instellinghē/ ofte mēschelike gebodē. En
al ist dat hi ons seer sel is/ sonder hant sal

Da. hijs hi worden vernielt. hi sal sonder geweld
bergaē en te niet comē, welckē God doo
1. Tel. ij den sal metten gheest sijns monts / en sal
sijnder een eynde makē / doer de verlich-
ninge sijnder toecoest. Daerō en sullē wi
niet achtē op hē / al ist dat hi ons veel ver-
driets aendoet indē lichaē / laet ons dies
brolic sijn / wāt alst lichaē gepersequeert
en ghepūncht wort / dā regneert eerst
mael de gheest / dā triumpheert de geest /
midts dat sinen fellen vianthet vlesch /
gheē macht ouer hēen heest. Aldus en sul-
Joan. i. len wi t'woort Gods niet latē te vertellenē
(welc God selue is) wāt het woort en is
niet dan waerheyt (welck Christus is).
Jo. xiiij Want hi seyt: Ich ben de wech / de waer-
heyt en tleuen. Daerom sullē wi hē ghe-
loouen in sijn woorden / die niet dan de
waerheyt en sijn / en die vertellenē hem na
volgende in sijn weghē. Wāt hi is dē rech-
ten wech die daer leydt tottē leuen. En
ist dat wi hē na volghē / sonder twijfel / so
sullē wi leuen inder ewicheyt met hem /
in hem / en doer hem / want hi is dat leuē
en heest dat hoor ons verworuen doert
Eph. vi storzen sijns dierbarē bloets. Dus en sul-
len wi geē menschē breezen / maer wi sul-
lē ons sterckē indē heere / en in de macht
sijnder sterckheyt / aendoēde het harnasch
Gods / op dat wi staen moghē teghē den

Aligen aenloop des diuels/want wi en
hebben niet te campē teghē bleesch noch
bloet/maer tegē borstē en geweldigē/te
ghē de regentē der duyfternissen in deser
werelt/ en teghē de geestē der boosheyt
ouder den hemel. Om des wille so sullē
wi nemē dat harnasch Gods/om dat wi
moghē wederstaē indē quadē dagē/en in
allen dingen beschut sijn. So laet ons nu
staē/omgort de lendenen metter waer-
heyt/en aengetoghē sijnde mettē creest
der gerechticheyt/en geschoeyt aen onse
hoetē met bereydinge der Euangelie vā
den brede/in allē dinghē grūpende den
schut des geloofs/ met welckē wi connē
wtblusschē alle vierighe pylē des boosen
biāts/dē helm der salicheyt aē ons nemē
en dat sweert des geests/welc is twordt
Gods. Wāt de wapenē onser riddercap **ij.coz. 8**
en sijn niet bleeschelick/maer machtich **Luce. vi**
voor God. Daerom laet ons vrolick en
bljde indē geest sijn/wāt al weenen wij
nu/en die werelt die lacht/si sal weenē
ende huylen als wi vrolick en lachen sul-
len. Dies sullen wi vrolick sijn/want nie-
māt en mach ons scheyden vāder liefden **Ro. viij**
Gods/die in Christo Iesu is onsen hee-
ren/duuel/doot noch helle/wāt hi is on-
se gerechticheyt en onse verlossinge. Hier **i. Coz. i**
om beminde leser/ God gheue v sulcken

Psalm.
xvij.

Smaeck hier in/dat ghy geestelick gespise
moecht sijn. Ende vertelt almits die
waerheyt. Want seer dierbaer is
den doot snyder heylighen
booz den heere. Ter
serē Gods moet
gheschie-
den.

M R E R.

Hier beghint

die wtteghinge op die .x. Gheboden.

Dat eerste Ghebot.

Ic ben die Heere v God die v
wt Egyptē lāt geleyt heeft
wtē diēsthuyse. Ghi en sult geen
ander godē hebbē vooz mi. Ghi
en sult v geen beeldē makē van
eenigerhāde maeclē, noch dat
houē inden hemel oft onder op-
ter aerdē en indē water onder
der aerden is, ghi en sultse niet
aenbiddē noch hen dienē. Wāt
ich ben die Heere v God, sterck,
liefhebbēde, die daer versoecke
die misdaet der vaderen, op die
hinderen, in dat derde en vierde
lidt, der geenre die mi haten, en
doende barmherticheyt in veel
duysendē, den ghenē die mi lief
hebbē, en mijn gebodē houden.
Ic ben de heere v God, die v wt Eryp

Pro. xx
Deu. v.

Wtlegghinghe op
ten gelept hebbe. Wt Egypte/ verstaen
wi die bevolffinghe des doots/ daer wi in
Egypten al in die verdoemenisse waren.
Mer God heeft ons gebracht wt die die-
fachticheyt bandē Coninck Pharas ofte
dē duuel. En als wi knechtē warē heeft hi
ons by gemaect/ wāt wi lesen in ons da-
gelics ghebet. Onse vader. En is hi ons
vader/ so sijn wi sijn kinderen / en sijn wi
sijn kinderē/ so sijn wi by gemaect doer
sijn wtleydinge/ alle die gene diet gelo-
uē. En diet geloouē/ sullēt bethoonē met
oprechter liefdē. Wāt die liefde is die ver-
uullinge der wet. Daerom en mach ons
niemāt wtleydē/ dat is/ ons sondē ber-
ge dat somige seggē. Ghi moet eerst den
Priester b sondē belijden/ sult ghi berge-
uinge van sondē crügen/ het welke con-
trarie God is/ wāt die Psalmist seyt. Sa-
lich is den man wiens sondē bedect sijn/
en die den heere geen sondē toe en rekēt.
En hier gaetmē sijn sondē opēbarē/ so en
mogen si niet bedect sijn. Ja segghen si/
daer staet gescreuē bandē Malaetschen.
Saet thoont b den Priester. Dat is wel
waer/ maer hi wert supuer wt gaen / eer
hi tottē Priester quam/ so en was hi dan
banden Priester niet ghereynicht. Ende

Verste Ghebode.

dat God dat seyde/gaet verthoont b den
 Priester, dat was om dat in de wet/Moy
 si kont gheboden/en God en was gheen
 breker der wet. En voort stater Matth.
 int. b. Salich sijne die supuer van herten
 sijn. En hier gaen si en onsupueren haer
 heden herte met die sonden te beliden/
 als oft die sonden Gode unbekent wa-
 ren/hoewel dat si God niet onkennelicks
 en sijn. Daerom en maecte die openbaer
 sondaer niet veel rabbelinghen van wooz
 den/dan hi seyde. God zijt mi arm son- lu. xviij
 daer genadich. En die misdadighe aendē
 cruyce seyde. Heere ghedenct mijndere lu. xxiij
 als ghi in b rijke coemt. Ende Jesus en
 braechde hem niet/wat sonden hebby
 ghedaen/maer sach sijn goetherticheyt
 aen. Want hi en is niet begeerende die Ezech.
 doot des sondaers/maer dat hi hē bekeer- xvij.
 re en leue/elcken roepende tot hem/seg-
 gende. Coemt tot mi ghi die arbeijt ende
 belast sijn/ick sal b bermaken. Want in Mat. xi
 wat bre dat een sondaer hem bekeert van
 sinen quaden weggen. God en wil sijn
 quact niet meer ghedencken. Wat hi nie Ezech.
 mant en verstaet/maer elcken is ontfan xxxij.
 ghende/alle die tot hem comende sijn.
 Ende dan setten si penitentie/het welck
 al niet en helpt/ten si dat si oprecht leet.

Wtlegghinghe ope

- Jo. vij** twelen van sondē hebbē/en die niet meer
begerē noch wille doe/wāt God en sette
mer vzaechde. Vzaekē/waer sijn uwe be-
sculdigers en heest v niemāt verdoēt: Si
sprack. Niemāt heere. Iesus seyde. Se en
verdoeme ic v ooc niet/gaet henē/en son-
dicht boort aē niet meer. Niet dat penitē-
tie quaet is/maer alsmēt doet om verdie-
Gal. ij. nen/so en stuytse niet vele/wāt de men-
sche en can noch en bermach sonder God
niet/wāt anders warē daer verdienstē in
gelegen/en met die handen op thoof te
leggen. So ware Christus te vergheefs
gestoruen. Ja legghē si/wi sijn stadthou-
Jo. xijij ders van God/en Christus seyt. Niemāt
en coemt tottē vader dan doer mi. Woort
seyt hi. Coemt al tot mi ghi die daer ar-
beyt en beladen sijt / ick sal v bermaken.
Mat. xi So en sullen wi niet tot yemant anders
gaen dan tot hem. Want wie niet tee-
duere in en gaet in die scaepshoye / maer
clint anderius daer in/die is een dief en
Joan. x een moorder. Woort seyt Christus. Ick
ben die duere. So dan is Christus die due-
re / so en laet ons doer niemant anders
tot God gaen/dan door Christū Iesum.
Dat ghuane ons God den heere / sijn
der eeren moet gheschieden.

eerste Ghebodt.

Hi en sult gheen ander godē hebben
voor mi. Huydēs daechs heeftmē vele an-
der godē/dan den oprechtē God en vint-
mer/daer af dat Paulus seyt totten Thel ij. The.
salonicēsen. Dat kint der verdoemenisse/ ij.
die daer is een wederpartūder en hē ver-
heft bouen al dat God ofte Gods dieuſt
heet/also dat hi hē set inden tēpel Gods/
als een God/en geeft hem wt/hi is God.
En wie ist anders dan onsen aertſchē god
die hem wt geeft dat hi god vander aerde
is/hem settēde in gods tēpel/dat is de ge
meynte Christi/en gebiedt sijn geboden
en instellingen telhoudē bouē Gods ghe
bode/Daer verheft hi hem bouē God. Wā
dele Godē seyt Paulus noch tottē Coll.
int. ij. ca. Siet toe dat v niemant en ver-
uate doer philosophye en lose verleydin-
ghe/na der menschen insettinghen ende
der werelt settinghen en niet na der in-
settinghe Christi. Want in hem woont
die geheele godheyt lichamelick/die daer
hebbē dat wesen der goddienſtigher wan
belinge. Maer Gods cracht verſaken si/
want tzu al ander goden voor God/die
leerē ander leeringen/dan God ghebodē
heeft. Niet getimmert op den gront der
Apostelē en der Prophetē/daer Iesus de
hoecste af is. Maer van dat ghelooue af.
ij. Tim.
ij.
i. Tim.
iiij.

Epee. ij

ij. Tim.

ij.

Eph. ij

i. Tim.

iiij.

Wtlegghinghe oyt

treden en aenhangen die dwalende gees-
 te/ en de leeringen der duuelen/ door de
 gene die ypocrite en luegenaers sijn/ en
 een bratecke in haerder consciencie hebbe
 (dat is tvegheuer/ hoe wel datter gheen
 consciencie) en verbiede te huwe (dat men
 in de vasten niet en mach huwe oft op an-
 der gesette dage/ en verbiede de priesters
 te huwe/ hoe wel dat God het huwelic in
 god geschape heeft te nutte met dāchaer-
 heyt den geloouigen en die de waerheyt
 bekent hebbe/ wāt alle creature is goet/
 en niet berwozpelic/ dat met danseggin-
 ghe ontfangen wert/ want het wort ghe-
 heyligh door dat woort Gods en dat ge-
 bet. En Christus seyt. Al dat indē mont
 gaet en belinet de ziele niet/ maer al tge-
 ne dat wt den mont comt als ouerspel/
 ghiericheyt/ en lasteringe Gods &c. Wan
 desen gode seyt Christus noch. Wacht v
 booz die valsche prophetē/ die tot v come
 in schaeps cleederen/ wāt inwendich sijn
 si grijpende woluē/ aen haer bruchte sult
 ghijse kennen. Wie sijn dit anders dan
 onse ypocriten/ heyligh in schijn der men-
 schē doer menschelike insettingen/ maer
 binnen sijn si lieden verderuers der ghe-

mat. xv

mar. vij

mat. vij

eerste Ghebodt.

meynste Christi. Niet al die tot mi seggē
 Heere Heere/en sullen int rijk der heme
 len comen/maer de gene die doē den wil
 le mijns baders die inde hemelē is. Ende
 dese nachtē die phariseen/altijt biddēde/
 maer niet naer de wille des hemels bad
 ders. In die dagen/seyt Christus/sullen
 veel mēschē tot mi seggen Heere Heere/
 en hebbē wt niet in uwen naem gepro
 pheteert/en in uwen naem die duyvelē
 wt geworpē/en en hebben wi niet doer
 uwen naem veel vrachtē en duechdē vol
 bracht. En dan sal ic haer lieden belijden/
 wāt ic v noyt gekent en hebbe/gaet van
 mi alle die daer brocheyt doet/wāt God
 en heeft geen wel behagē in haer prophe
 terē/noch in haer duechdē/wāt Christus
 seyt. **E**yppocrite. Elaias heeft v vā rechē
 gepropheteert/legghende. **E**t volck ge
 naect mi metten monde/en eerē mi met
 ten lippen/maer haer herte is verre van
 mi. **M**aer si dienen mi te verghhefs/als
 si leeren also danighe kerke/die anders
 niet dan menschē ghebodē en sijn. **W**ant
 Christus die wille dat mē geen nieu lec
 re/noch de gebodē predikē en sal/vā sulca
 als hi gebodē heeft/legghende **D**eutero
 no. v. **H**oozt **I**srael (**I**sraeliten sijn alle
 ghelouighe) die zeden en rechten die ick

mat. xv

Elaias.

xxix.

mar. vij

Deu. v.

Wtleggginghe op

bleere (hi en seyt niet yemants ander leere maer seyt hi/die ich v leere) dat ghele doē sult. *xc.* Ghi en sult daer niet toe doē/ tot dien dat ic v ghebiede/ en ghi en sult daer ooc niet af doē. En Deuter. int viij. Al wat ic v gebiede dat suldy alleenhouden/ ghi en sult daer niet toe/ noch niet af doē. Ja segghē onse gesalvdē/ en loundemē niet houdē die gebodē der heyliger kerckē? (maer het is de Roomsche kercke die gebiedet) laet/ also verre als sy niet contra rie God en sijn. Ja seggen si/ wi sijn de gesalvdē des heeren/ hemliedē verheffende bouē alle volc/ hoe wel God geen aenke der der persoonen ofte wtneemer der persoonē is/ aller staet. *i. Pet. i. Ephe. vi. Gal. iij. Iaco. ij. Rom. x. Actu. x. Rom. ij. xc.* Maer seyt hi. *Exo. xix.* Ghi sult mi een priesterlick Conincrick sijn/ en een heyligh volc sijn/ ist dat ghi mijn kēme hoort en mijn verbont houdt/ so suldy mijn eygendom sijn. Hier seyt hi/ ghi sultet sijn/ maer *S. Peeter* die seyt in sijn eerste Eptikel int. *ij. cap.* Ghi die in voorzeden tijt geen volc en waert/ maer nu Gods volc sijn. En noch het achter/ seyt hi: Ghi sijn dat wtuercozen geslacht/ dat coninclliche priesterschap/ dat heylige volck/ dat volc des eyghendoms. En *Clas. in sijn. vi. cap.*

eerste Ghebodt.

ghi sult des heerē priesters geheetē wer-
den. So sijn wi altelamē priesters niet ge-
salf met der apotekers salue/mer gesalf
met dat bloet Jesu Chrizti. Van dat on-
nosel lammekē dat daer is die waracht i-
ge off. rhande der priesters/die den vader
aengenaē is tot boete van die sondē der
geheelder werelt. En noch seyt S. Jan.
Epo. i. Jesu Chrizto die ons bemint heeft
en gewasschen van onsen sondē in sinen
bloede / en heeft ons tot coninghen en
priesterē gemaect God en sine vader. So Heb. vij
sijn wi nu altelamē priester / en Christus
is onsen hoogē priester / wi sijn altelamē
sijn ledē / en hi is ons hooft. Nu hebby ge
hoort dat wi geen godē en sullen hebben
dan God alleen/want alle menschen sijn
gelijck hoor God / hi en is geen wtnehmer
der persoonē. En daeromme moet hi al-
leene God sijn. Die wet die is gheestelic.
Ghi hebt gehoord dat wi gheen ander go Ro. xij.
den en sullen hebben lichamelic / en wi sul-
len oock gheen ander goden inden geest
hebben/als van ouerleden / ghelijck die
Turcken en heydenē doen/die gestorūē
menschen Gods eere en dienst bewijzen.
Maer nu gebruyctmen dat ooc onder de
kerstenen / van alle ouerledē heyligē die
men dienst en eere bewijst / ia en aenbidt /

Wtlegghinghe opē

Deu. vi
en. r.

Want God die leyt Mat. iiii. Luc. iiii.
 Uwē heere uwē God suldy aenbedē en
 hem alleen dienē. Naer diē Dat God dit
 so stranc̄t gebodē heeft / niemant anders
 te aenbedē / noch te eerē dan hem alleene /
 hoe comt bi dat men de heyligen aēroepē
 aenbidt / die nochtans gheen duechdē wt
 haerlieder seluen en hebbē ghehadt / dan
 van God alleen / en daermen nochtans
 geen sekerheytaken weet waer dat li sijn
 het comt bi / dat den aertschē god ghebo-
 dē heeft / en noch dagelics gebiet / leggen
 de dese gelickemisse. Niemāt en isser die
 den Keyser spreke wille / hi en moet eerē
 een boozsprake hebbē diet den Keyser te
 kennē geeft. Maer ten is also niet / wāt
 wien hebbē geen heyligē tot boozsprake
 te beligen / want Christus is alleen ons
 boozsprake / aller staet Tim. ii. Wāt daer
 is een God en een middelaer tusschē God
 en den mēsche / te wetē / die mensche Je-
 sus Christus / die hem seluen ghegheuen
 heeft booz allen tot eender verlossinghe.
 En totten Romeynen int. viij. Christus
 liden ter rechter hant Gods die booz ons
 freet en bidt. Daer en is gheen creature
 onsenlich booz hem / maer het is al bloot
 booz sine ooghen. Van dien hebben wite
 Rom. iij / preke / dat hi alleen gherechtich is / ende

Derste Ghebodf.

rechtueerdich make den genē die daer is
int gelooue Jesu Christi. Wāt door hem
hebbē wi den toegāck alle beyde in eenē Eph. ii.
gheest totten vader. Ende sint Jan seyt/
i. Joā. ij
i. dīn kinderkiens sulcs schrijue ic v / op
dat ghi niet en sondicht / en oft yemāt sou
dicht / so hebben wi eenen boorzprake bi
God / Jesum Christum die rechtueerdich
is / en die selue is die verloeninghe voor
onse sondē / niet alleene voor onse sondē /
maer voor die geheele werelt. En naer
diē dat Jesus Christus ons boorzprake /
ons middelaer is / so en sultē wi noch en
mogen doer niemāt anders tottē vader
gaen / dan doer Christū / want seyt hi. Ick Joan. x.
ben die duere / ist dat yemāt doer mi gaet /
die sal salich wordē / wie niet ter duere in
en gaet in die schaepskoye / mer climt an
dersins daer in dā door mi / die is een dief
en een moorder. Maer heden des daechs
sietmē dat al anders in sijn werck gaet /
wāt men siet dat elck ambacht sinē afgod
heeft / en elck mensche verkiest den sinen
doer mēschelike leeringe. Niet dat de heyligen
afgodē sijn / maer t volck maecter af
goden af. En ghi hebt dit gesien / om dat den. iij.
ghi wetē soudt dat die heere een God is /
en geen ander meer dan hi alleen. Daer
omme suldy heden weten / en in dīn her-

Wtleggginghe opt
te ouerleggen/dat die Heere een God is
bouen inden hemel/ en onder opter aer-
den/en gheen ander meer. **Nb** isser maec
een God/so en laet niemant aenbidden/
eeren/noch dienē dan God alleene/wāt
God hoort eere en dienst toe/en niemāt
Mat. iij anders/allen staet. **Wen** Heere uwen
Luc. iij God suldy aenbeden/en hem alleene die-
Joā. iij nen. God is eenen gheest/en die warach-
tighe aenbidders sullen hem aenbedē in-
den gheest/en inder waerheyt. **Nb** God
gheue dat wi hem alleene aenbedē/eere/
en dienen moeten inden gheest en inder
waerheyt/so moet gheschieden.

Ghi en sult vgeen beelden makē/noch
van eenigerhāde maecsel dat bouen indē
hemel/oft onder opter aerde/en indē wa-
ter onder der aerden is/ghi en sultse niet
aenbedē/noch haer dienē. **Want** ick ben
die Heere v God / sterck / liefhebbende.
Op dit gebodt en achtmen hydens
daechs niet zeere/want men siet ouer al
beeldē en gelijkenissen/en bouē die wil-
len sijt voor goet en oprecht houden / en
waerder yemāt dier tegen seyde / sionde
hem aen sijn lijf gaē. **Gelijck** de Prophetē
om dat si de beeldē straffen/moesten daer
omme steruen. **Wāt** de priesters en nuer-
ghender niet af hooren/want al haer lie-

eerste Gebode.

der profijt isser in ghelegghen. En daer op
seyt de propheet Micheas in sijn. ij. cap.
Waer ic een lichtueerdich clappaert/ en
een suegen prediker/ en preechte dat si sup
pē en brassen soudē/ so waer ick een goet
propheet door dit volc. Maer si segghen
tottē Prophetē. Ghi en soudt niet schou- **Claryc**
wē tghene dat recht is/ maer preect ons
laechte dinghē/ En isser nu ergens eenen
flatteerder en een bueselare/ die is voort
getogen/ dats een goet prediker/ wāt seg
gen si. Wi en doē geen afgoderie/ gelijk
de Jodē/ wāt wi en eerē de beeldē niet/
maer aensie doet gedenckē. Also dede Je. **ij. Reg.**
roboā ooc/ hi maecte twee guldē caluerē/ xij.
en sprac tottē volcke. Het is v te vele op
te gaē te Jerusalē/ liet daer is v god. Isra
el/ die v wt Egyptē lant geleyt heeft. En
tholc en was so slecht niet/ het wiste wel
dat haer die caluerē wt Egyptē niet ghe
leyt en hadden/ maer daeromme en lietē
sijse niet te eerē en te aanbiddē/ en maec
ten wt dien hemlieden beelden ter eeren
Gods/ en noemden die Baalim/ het welc
he god al niet en begeerde. Want spreek
hi/ ghi sult mi noemen mijn man / en mi **Ore. ij.**
niet meer mijn Baal heetē/ Ma wie wilt **Clai.**
ghi mi schilderen/ en na wien conterfeyt **cluy.**
ghi mi dan / teghen wien meest ghi mi/

Wellegghinghe opt
blien te ghelijc sijn mach. Si schudden dat
gout wtē buydel/ en wegē dat siluer met
ter wagē/ en si leuerēt de goutsmit dat hi
eenē god daer af make/ booz den welkē si
knielē mogen en aenbedē. Si heffen hem
op die schouderē/ en dragen/ en lettē hem
op sijn stede/ daer staet hi/ ende comt van
sijnder plaetsen niet: Roept yemāt hem
aē/ so en antwoort hi niet/ noch en helpt
hem wt sijnder noot niet &c. Ende nu en
maectmēse God alleē niet ter eerē/ maer
alle heyligē. Ja en bouē dien segghen si/
en soudē wi de factē niet versoechē: te ge
crūger bate hi/ en ic worder mede gehol
pē. Maer het sijn als duyuels crachten en
schalcheyt die hi doer de beeldē gebruyct/
gelijc hi doet aen der heydenē beeldē/ ge
linc de propheet Ozeas seyt in sijn. xij. ca.
Si makē haer wt harē goedē gegotē beel
den/ die der heydenen godkens gelijck
sijn/ hoe wel dattet anders niet en sijn dan
een maetsel der werck meesters. Soek
seyt Eliaas in sijn. ij. capit. Want is vol
afgodē/ en ghi aenbedet de werckē uwer
handen/ die welcke uwe vingheren ghe
maect hebbē/ daer knielt tgemeyn volck
booz/ daer berootmoedigen haer die Jōc
kerē horen. Ja seyt het volck: de beelden
moetē goet sijn/ want si doen mirakelē/

eerste Gebodt.

tekenē/ en wonderlycke dingen/ als sulc
doe der heyde beeldē ooc/ en meer dan de
te beeldē doen/ wāt si crighen antwoort
van haerlieder beeldē/ maer t sijn al duy-
uels practijkē en list en/ om t volc banden
rechtē wech te treckē. Daerō en sullē wi
geen beelden maken/ ofte doe makē. En
waer dat wylse yewers elders bindē / wi
en sullē niet eeren/ noch aenbedē/ dan
God alleene/ inden geest en inder waer- Joā. iij
heyt. En verstaet dit wel dat de wet gee Ho. vij.
selick is/ dies en sult ghi gheen beelden
maken inder hertē/ noch te aenbedē indē
geest/ noch te loopē pelgrimagien te sta-
men/ sante Jacob xc. ofte in andere plaet-
sen/ wāt de schriftuere verbiet dat ouer
al. Maer isser huydens daechs eenen die
met de schriftuere accorderē wille/ ende
Gods gebodē onderhoudē wille/ en men
schelike instellingen veromadē wille/ dat
is een kettere/ doeten wech/ hi beroeret
t volc/ ist dan t seggen. Ja seggen si / wāt
soude hi anders willen leuen dan onse
booz baders gedaen hebben; hoe wel dat
ons God gebiedt door den propheet Eze-
chiel in sijn. xx. cap. G hi sult nauwe booz
baderen geboden niet leuen/ en haer rech-
ten niet houdē/ en aen haer beeldē b niet
veronreynigen. Want ic ben die heere

Wtleggginghe oꝛt

God na mijne gebodē sult ghi leuē/ en
mijn gherechten sult ghi houdē/ en daer
naer doē. **N**o laet ons gheen ander godē
hebbē/ noch geen beeldē noch gelijckenis
se makē/ noch eeren/ dienē noch aenbedē/
dan God die inden hemel is / wāt het is
dē wille des heerē **xc.** Ja maer no mocht
te yemant bragē/ naer diē dat God ouer
al de beelden so zeere verbiedt/ hoe comt
datmen int heyligh Sacrament vandē ou
tare een beelde ofte ghelijckenisse maect
(**M**oyles dede wel ghelijckenisse maken
aen de Hercke/maer trouwen het was de
wille des heerē)welck Sacrament is een
heyligh mysterie/ want ghelijck den men
sche lichamelic niet leuen en mach sonder
broot/so en mach hi oocniet leuē inder zis
len sonder twoort Gods/ aller staet. Die
mensche en leeft niet alleen vanden broo
de/maer van een yegelich woort dat wt
Mat. xij. Gods mōt comt. **E**n den ghenē die Gods
Luc. iij. woort ontfanct/ die ontfanct God / aller
den. vij. staet. **I**nden beghinne was dat woort/ en
Joan. i. dat woort was bi God / ende God was
twoord. **W**elck woort is de warachtighe
spijle der zielē/ waer op dat Christus seyt
Joā. vi. **W**erct spijle de niet en vergaet/maer die
daer blijft in dat eewich leuē / die welck
des menschē sone gheuen sal. (**E**rgo dan

eerste Ghebodf)

so moet God die spijle berleenen) Doen
seyden si tot hem. Wat sullē wi doen dat
wi Gods werckē doē? Jesus antwoorde/
en seyde tot haer. Dat is Gods werck/
dat ghi in dien geloof die God gelondē
heeft. Voorwaer voorwaer segge ick v/
Moyses en heeft v geen broot bandē he-
mel ghegeuē/maer mijn vader gheeft v
dat oprecht broot bandē hemel/want dit
is dat broot dat banden hemel comt / en
geeft der werelt dat leuē. Doen seyde si
tot hē: Heere geest ons altoos sulc broot.
Maer Jesus seyde tot haer. Ick ben dat
broot des leuens / wie tot mi comt en sal
niet hongeren/en wie aen mi geloof en
sal nyimmermeer dorsten. Wie daer dorst **Joan. 6**
die come tot mi en drincke/wie aen mi ge-
looft/so die schrift seyt/van diens lijf sul-
len bloeyen bloedē des leuendē waters.
Dat seyde hi banden geest den welckē si
ontfangen soudē die in hem gheloofden.
Wie bandē water drinckē sal dat ick hem **Joā. 11**
geue/die en sal inder ewicheyt niet dor-
sten. Maer dat water dat ic hem gheuen
sal/dat sal in hem een fonteyne des wa-
ters werdē dat in dat ewich leuen sprin- **Joan. 11**
get. Voorwaer voorwaer segge ic v/wie
in mi geloof/die heeft dat ewich leuē.
Ick ben dat broot des leuē. Vaders heb

Wtlegginghe ope

ben hemels broot ghegeten inder woestij-
 ne en si sijn gestorue. Dit is dat broot dat
 van dē hemel coemt/op dat die gene die
 daer af eet/niet en sterue. Ic ben dat le-
 uēde broot vandē hemel gecome/wie vā
 desen broode etē sal / die sal inder eewic-
 heyt leuē. En dat broot dat ic sal geuen/
 dat is mijn vleesch/welc ic geue sal voor
 v. Ten si dat ghi eet vandē vleessche des
 soons des mēschē/en drinct van sinē bloe-
 de/so en hebby geen leuē in v. Wie van
 mijn vleesch eet/en drinct vā minē bloe-
 de/die heeft dat eewich leuē. Want mijn
 vleesch is die rechte spijse/en mijn bloet
 is den rechte drack/wie van mijn vleesch
 eet/en drinct van minē bloede / die blijft
 in mi/en ic in hem. Se en ontfancten nu
 niemāt te rechte God/het en si dat hi vol-
 standich in zjn woord bliue / aller staet.
 Die volstādich blijft tottē eynde / sal sal-
 lich wesen. Warachtich te nutten Gods
 vleesch/is te geloouē in God/wāt Chri-
 stus seyt. Ic ben de verrijenisse en dienē
 wie in mi geloof/die sal leuen/al waert
 dat hi storne. Eē die daer leeft en geloof
 in mi/die en sal inder eewicheyt niet ster-
 ue. Dat gelooue cōt wtē gehoor / en dat
 gehoor coēt wtē woordē gods. Also den

1. iiii.

Matt.
xiii.

Joā. xi.

Rom. x.

eerste Ghebode

Maect coemt wten vleesch en brodde/en
dat broot coemt wtē corēgraen. En also
ist te verstante/het cozen graē wort gele-
hē bi den worde Gods / en tbroot wort
ghelekhē bi slicaem Christi Jesu/en den
maect en boetsel diemen heeft wtē broo-
de lichamelic/also wort dat gelekhē bi dat
gelooue dat mē crijcht doer Christum Je-
sum/daer de ziele gheestelic wort bi ghe-
spijst. Dus laet ons vasse oefnenen int
woort Gods/om te crijgen een oprecht
gelooue doer Jesum Christū/daer bi dat
ons ziele ewich leuē mach met God den
vader/den sone en den heylighen gheest.
Die daer verfoechē die mildaet der va-
derē/op die kinderē/in dat derde en vier-
de lidt der geenre die mi haten. Dit is ge-
leyt van den kinderē die volstandich blij-
uen in haers vaders quade werckē/ ende
niet afstaen en willen van haer vaders
quade weghē te volgen/en op dien ist ge-
leyt. Want God en begheert niet den
doot des sondaers/maer dat hi leue. En
leest Ezechiel in sijn .xxviii. en .xxviii. capi.
daer vint ghi claerlic bescreuē/dat de kin-
derē des vaders mildaet niet en dragen/
maer elck draecht sijn selfs mildaet.
En doede barmherticheyt aen veel duy-
sendē/den genē die mi lief hebbē/en mijn

Willeghinghe opē
ghebodē houden. Om die barmherticheyt
des heerē te crügen / so moettmē hem lief
hebben / en sijn geboden houdē. Int corē
is dit. Ghi sult lief hebbē uwē heere uwē
Luc. x. God / wt gātler hertē / en gātler zielē / en
mat. xxij wt gātler ghedachtē / dit is dat eerste en
mar. xij dat grootste gebodt. Dat tweede gebodē
is desen gelück. Ghi sult uwē naestē lief
hebbē als v seluē. In dese twee geboden
hangt hie gheheele wet ende propheten.

Dat tweede ghebodt.
Ghi en sult den naem des
Heeren ws Gods niet te
bergheefs ghebruycken in
uwē mont. Want de Deere en
sal den genen niet ontschuldich
houden, die sinen naem te ver-
gheefs ghebruyct.

Dit is gheseyt vandē ghenen die swee-
ren / en die naem Gods te bergheefs noe-
men ofte segghen / want men behoorde
niet eens te bermanen / noch te ghedenc-
ken van niet grooter waerdicheyt en re-
uerencie. En daeromme en sullen wi by
den naem Gods niet sweren. Wāt Chri-
stus seyt / ghi hebt gehoort dat den hoore

Twēede Ghebodt.

ouders gheseyt is / ghi en sult niet eede
swerē. Maer ic segge v lieden dat ghi ge
heelich niet swerē en sult / noch byden he
mel / want hi den thron Godds is / noch
byder aerden / want si een boetbanck sijn
der boeten is / noch bi Hierusalem / want
si een stadt des grootē Conincs is / noch
bi dijn hooft en sult ghi niet sweren / wāt
ghi niet haer swart oft wit makē en cont /
maer v woort sal sijn / Ja / ja / Neen / neen /
maer wat meer oft daer bouen is / dat is
handen quaden. Hier hebt ghi wel ghe
hoort hoe datmē niet gheheelijkē swerē
en sal bi gheen saken / maer dat waer is /
salmen segghen / tis so / en dat niet waer
en is / salmen segghen / ten is also niet /
en watmē anders seyt / dan daer bouen /
dat is al quaet. Maer heden des daechs
en achtmen op dat ghebodt niet zeere /
want men siet / het sweert al datter is /
Bisshoppen / papen / monicken / heeren /
rechters. Ende ten si oock datmen heden
daechs beruaerlijke eeden sweert / men
sal niemant gheloouen &c. wel God be
sert al &c.

Dat derde Ghebodt.

Sit ghedachtich dat ghi
den dach des sabboths

Wtlegghinghe ope
heplich. Ses daghen sult ghi
arbeyden, en alle dijn werck doe.
Maer den seuenste dach is den
sabboth des Heere dijs Gods.
Op dien dach en sult ghi gheen
derhande werck doen, ghi noch
dijn sone: noch v dochter, v sla-
ue, v diestdeerne, v beeste, noch
vremdelinck die binnen uwer
maecte God hemel en aerde, en
die zee, ende al dat daer in is, en
hi rustede op den seuenste dach.
Daeromme heeft die Heere den
dach des sabboths ghebenedijt
ende gheheplich.

Den sabboth is een teeken tusschen
God en den mensche / alser staet Exod.
int. xxii. cap. En also den sabboth is ghe-
boden te houdene wtwendich / midts dat
de wet gheestelick is / so sullen wi hem
houden inwendich inden gheest. Want
den sabboth heylighen / als de heere ver-
claert voer den propheet Esaiam / is als

derde Gebodt.

Wol rustē/ en̄ af laten te volgen onsen wils-
 le/ en̄ onse weghē/ en̄ onse redenē te spre-
 kene. Als wi niet woordē/ gedachtē / en̄
 wercken sinen wille doē/ niet den onsen/
 als wi hem sijn wercken laten wercken
 in ons/ waer doer wi ten laetsten comen
 sullen / tot dien sabboth en̄ ghewarighe
 ruste dat eewich leuen. Sheen daghen
 en̄ gheldē voor God niet dan als wijse
 den heere achten/ aller staet totten ho-
 meyne int. xij. Wāt doen God hemel en̄
 aerde geschapen hadde/ hi aensacht al wat
 hi ghemaect hadde/ en̄ liet / het was alle
 zeer goet. Dies sijn hem alle dagen euen
 goet/ ende datter staet dat God ruste op
 den seuenstē dach/ daer op seyt Christus
 Joā. int. v. capit. Mij̄n vader werct tot
 noch toe/ en̄ ick wercke dock. N̄b werck
 God dan alle dage in sijn creatueren/ en̄
 dat hi een wijltjts op hielde van werckē/
 soude al vergaen. Maer den sabboth
 heeft mer een schaduwe geweest van tge-
 ne dat toecomende was/ als Paulus be-
 schrijft tottē Collo. int. ij. En̄ laet v nie-
 mant consciencie maken ouer spijle off
 ouer dranch/ ofte eens deels ouer dagē/
 namlic de vierdagen oft n̄euumaēdē / of-
 te sabbathen / welke sijn die schaduwe
 geweest van tgene datter toecomende

Gen. 1.

Wtlegghinghe ope

Mar. ij was. Christus seyt ooc **Mat. xij.** Ick heft
 be een goet behagen in die ontfermhertic
 heyt/en niet in de offerhanden. Die sone
 des menschen is ooc een heere ouer den
 sabboth. Die sabboth is om des menschen
 wille ghemaect/en niet die mensche om
 des sabboths wille. Nu dan so en wort
 den sabboth niet ontbeylicht met te werc
 ken tot des nasken behoef/maer tis nu al
 goet al en werctmē slechts niet/en ist dat
 men drinct en schinct ende vrouwen han-
 teert/en heeftmen nu yet sonderlincs te
 doene van lekker maeltijden/van ouer-
 daet van schoffen ende brassen/dat is al
 goet/daer niet moet den sabboth ghebey-
 licht sijn/maer waer der eene die wat ar-
 beydē wilde/sules als God geboden heeft
 (want God heeft den arbeyt ingheselt)
 dat sou een ketter geacht sijn/men weet
 daer af vele te seggen. Maer het is beder-
 geboden achterlaten sal om der mensche
 inlassen te houdē/hoe wel dat God niet
 en acht van de sabbathen die de mensche
 ingeselt hebben/als die heere spreect
Esai. i. h verthoost hoor mi/wie eyficht sulcs van
 urwen handē/om dat ghi ooc inynen hoor
 hof soudt bertredē/en brenge niet mee

Derde Ghebodt.

Op offer te vergeefs. Dwe rucwerck is
mi een grouwel/die nieuwaenden en sab
bathen diemen wtroeft/en bermach ick
niet/want si sijn mi moeyte en bedwanc.
Mijn ziele is biant uwer nieuwer maen
den en viertijde/houē maten sijn mi die
selue verdrietelic/ick en cans niet ghelij
den. Ende al steect ghi die handen wt /so
keere ic nochtans mijn ooghen van v/en
al bidt ghi vele/so en verhoore ick v doch
niet/wat v handē sijn vol bloets. En nu
al de heylige dagen en heeft God niet in
gestelt/noch oock desen sabboth/want
God die stelde den sabboth slaterdaechs
in/en nu soudemen hem geerne houden
sondaechs/dats also van menschē gheoz
dineert en niet van God. Maer wi en sul
len niet achten op der Jode fabulen ende
menschē geboden/die de waerheyt afkee
ren/den reynen is alle dinck reyn. Nu en
laet ons op der mēschen gheboden en in
settingen niet achtē/maer alleene Gods
geboden en settingen/die welcke altel
men besloten sijn in die liefde. Want die
liefde is die vervullingge der wet. Want
Christus seyt. Gaet/leert dit van mi/ick
wil ontfermherticheyt en gheen offerhā
den. Want gheen offerhandē en sijn hem
so aengenaē als een ootmoedich herte/al

Sil. i.

Ro. xij.

Wflegghinghe opē

Psalm.
xxxij.

So den Psalmist seyt. Die heere is na bi/
die ghebroken van herten sijn/ en hel pe/
dien/die een verlagen ghemoedt hebbe.
En daer op seyt hi noch. Heere doet opē

Psalm.
l.

mijn lippen/en minen mont sal boortō/
digen dijn lof. Want ghi en hebt geenen
lust totter offerhande/ic gaesse v anders/
en brantofferen en behagen v niet. Die
oprechte offerhanden Gods sijn eenen ge/
broken gheest/en een gebroken ofte ver/
lagen herte/en suldy o God niet verach/
ten. Ende Samuel seyde totten coninck
Saul/als hi vandē strydt der Amelechitē
quam/en waende God grooten dienst te
doene met al de vette beesten.

1. Co. xv

ghy dat die heere lust heeft aen offer ende
brantoffer/als aen ghehoorlaemheyt der
stenmen des heeren? Siet/gehoorlaem/
heyt is beter dan offerhanden. Wten sal

Isaias.
lvi.

ic dan aensien? seyt die heere. Die van
eenen allendigen vernederden en gebro/
ken gheest is/en die mine woordē breeft/
want ic doch een wel behagen en lust heb

1. Co. vi.

be aen vriendelicheyt en goet doen/niet
aen offerhandē/en aen die kennisse Gods
beel meer dan aen brantofferen. Ick hate

2. Mo. v

en verworpe uwe seesten/en verachtele/
en ick en vermach uwe ruechoffers niet/
in uwe vergaderinghen/en oft ghi mi al

derde Ghebodt.

brantoffer en spijsoffer offerde/so en sal ick
daer geen behagen aen hebbē. Waer me- *Mic. vi*
de sal ic den heere versoenen? met nijghē
booz den hogē Gods. Sal ic hem met brant
offerē en iarige caluerē versoenē? *Meync*
ghi dat die heere een behagen heeft aen
veel duysent rammen/oft aen olye? *Ia al*
warēder ooc ontalliche stroomē van olye/
so en heeft *God* geen behagen in. *Die* *Eccles. vi*
danchbaer en weder bergheit / die brengh
bloemen vanden mele tot eenen offer/en
die ontfermherticheyt doet/die offert lof
offerhade. *Wat* vrage ic na dijn wierooc
die wt ruyck Arabia ofte Saba comt/ende
na de kaneel schalen die wt verre landē *Here. vi*
comen? *Uwe* brantofferen en sijn mi niet
aengenaem/en uwe offeren en behagen
miniet/spreekt die heere. *Hier* hebt ghi
genoech gehoozt hoe dat alle wt wēdich
dienst den heere niet en behaecht/dan al
leene die liefde tot *God* en onsen naectē.
Dan sijn wt een heyligh priesterdom/on- *i. Pet. ij*
te offeren gheesteliche offerhanden / die
God aenghenaem sijn/doer *Jesum* Chri-
stum/welche is dese/so *Paulus* seyt. *Ich* *Ro. xij.*
bermane v mijn lieue brieders / doet die
ontfermherticheyt Gods / dat ghi v li-
chaem begheeft tot een leuende offerhan-
de/die heyligh ende *God* behaechlick is.

Wtlegghinghe ope

Maer Christus is die warachtighe offer
hande/die den vader aengenaem is / ver-
Joā. i soenende den mensche doer sijn dierbaer
bleet. Also sint Jan seyt. Dat bloet Je-
su Christi reynicht ons van alle son-
den. **Ab** sullen wi den sabboth heylighen
geestelic/als wi de werckē van ontferme-
herticheyt hantierēde sijn aen onsen nae-
Mat. xv sten. Want Christus seyt / wat ghi van
deseu mijn alder minste broederen ghe-
daen hebt/dat hebt ghi mi ghedaen. **Ab**
Godt gheue dat wi den sabboth so heylig-
Mat. vi. gen mogen/datter sijn eer mach in gele-
ghen wesen/en niet ons eere. Heere uwē
wille gheschie/maer niet den onsen.

Dat vierde ghebodt.

Eert uwen vader ende v moe-
der. op dat ghi langhe leuende
sijt inden lande dat v die Heere
v God gheuen sal.

Heden daechs ist so verre comen / daer
de kinders vader en moeder behoordē te
eeren / vader en moeder moet se selue ont-
berdaē sijn en doē dat hemlicdē behaecht.
Maer het comt bi vader en moeder toe/
dat si de kindere niet het en castijde als si
rouck sijn. Hier wi hebbē wi een schoon

vierde' Ghebodt.

myfterie/hoe dat wi onse gheestelicke vader en moeder eeren sullen/om lange te leuē int lant dat hi ons beloeft heeft. **Se- ius** dat wi lichamelic ghebozē sijn/ghegenerert van vader en moeder/dat wi die lichamelic eeren sullen/so heeft ons God ghegenerert geestelick doer sijn woorz/boort gebzacht doer den heyligen geest/die sullen wi eeren int ghelooue. Want daer een oprecht gelooue is/daer sullen de bruchten der liefden wassen/wāt men kent een boom aen sijn bruchtē. En daer t hier is/daer salt sijn hitte boort brengē van lants te meer en meer. Bleeschelick ghesint te sine/ is die doot/en geestelick ghesint te sine/ is dat leuen/daer omme seyde Christus. Ten si dat yemant van **Joā. iij.** mens geboren wort/hi en mach dat rōckhe Gods niet sien. Al dat wt den bleesch geboren is/is bleeschelic hesint/maer dat wt den gheest ghebozen is/is gheestelick gesint. Daeromme seyt Paulus/laet ons afleggen die wercken der duyfternissen/en aen doen die wapenē des lichts. Wāt tlicht en de duyfternisse en hebben geen gemeynschap met malcanderē. Dus laet ons onse geestelicke geboorte na volgē/errende ons gheestelijcke vader en moeder/so sullen wi sonder twyffel lange le-

Wtleggginghe op
ken int lant dat die heere ons God ons
beloeft heeft/welck is dat eewich leuen/
het welck ons God gunne/ tot sghader
eeren moet gheschieden.

Dat vijfde ghebodt.
Ghi en sult niet dooden.

Dit ghebodt en spreekt niet alleenlick
datmen nyemant dooden en sal met der
hant/maer metter tonghe/metter herte
ofte hoe dat is/en sullen wi niemant doo-
den. Want God en seyt niet/v hant en
sal niemāt dooden/maer seyt/ghi en sult
niet dooden / dat is met woorden / met
wercken ofte met begeerte en suldy nie-
mant dooden. Hier op seyt Christus alte-
raeylic. Matth. v. Ghi hebt gehoozt dat
tot ten ouders gesproken is / ghi en sult
niet dootslaen/wāt die doot naect/die sal
des oordeels schuldich sijn. Maer ic seg-
ge v lieden/dat een yegelick die op sinen
broeder grā is/die is des oordeels schul-
dich. En wie tot sinē broeder spreekt ra-
cha/die sal des raets sculdich sijn/ en wie
tot sinen broeder spreekt sot oft dwaes/
die is dat hellsche vier sculdich. En naec
diē dat Christus ons gheboden heeft/dat
wi niemāt sot noch dwaes/ofte eenighē

viijde Gebodt.

berisade woorden aen leggen en sullē/
 maer heeft ons yemant yet mildaen wi
 en sullē niet nūdich oft grā sijn op hem.
 Want Christus seyt / ghi hebt ghehoort
 datter gesproken is / ghi sult uwen vyāt
 beminnen / en uwē naesten hāten. Maer
 ic segge v / hebt lief v viandē / gebenedyt
 se die v vermaledydē. En doet wel den
 genen die v hāten / en bidt voor den genē
 die v liden aen doen en veruolghen / op
 dat ghi kinderen moecht sijn van uwen
 vader die in die hemelen is / die sijn sonne
 laet op gaen / en laet schijnen ouer goede
 en ouer die quade menschen / en laet rege
 nen ouer die rechtbeerdighe en onrecht
 uerdighe. En naer dien dat ons Christus
 dit geboden heeft / so sullen wi dese ghe
 boden onderhouden met oprechter lief
 de / en op menschelike geboden niet be
 le schaffen. Maer men vint nu alleenlick
 gheen volck die behāten ofte benijden /
 maer bouen dien soecken sijn naer hare
 begheerten te dooden ende te niēte te
 brengen / en noch bouen dien dencken
 de dat si wel doen. Ende dese sijn daer al
 dat Christus seyt. Ioan. int. xvi. Die tyt
 coemt / dat so wie v doodet / sal meyner
 God eenen dienst te doene daer aen.
 En gheuert dit niet openbaerlijchen

Mat. 5

Wtlegghinghe opt

huyden des daechs/hoe dat die Christus
beminnen/moeten veruolcht/ghegheest
selt/ende ghedoodt sijn/en dencken dat
si wel daer aen doen/en de cleyne die de
macht niet en hebben/dim eenich gewelt
oft ouerlast te doen/die segghen terstot/
Ick wilde ick thout mochte gheue om te
te barnen/en achlacē si dencken noch dat
si wel doen/maer het is nu soot opt ghe
weest heeft/want alle Propheten hebbe
moeten lyden/ia Christus selue heeft
moeten de doot daeromme smaken/ont
dat hi de waerheyt seyde/en hielden hem
booz een verkeerder des volcs/en noch
heeft dat ghebleken in alle Apostelen en
martelare/wat Christus die seyt/die disci
puel en mach niet beter dan sinen mee
ster sijn.En om dat sulcs geschien moet/
sullen wi niemāt soecken te dooden/hoe
dat sijn mach/maer heeft yemant teghen
ons misdaen/wi sullen hem vergheuen/
also Christus seyt. Wanneer ghi staet en
bidt/so vergheeft/ist dat ghi yet teghen
yemant hebt/op dat v oock vergheue v
vader die inden hemel is/v ghebreekē oft
sonden.En Paulus seyt. Vergheeft die
een den anderē/als yemant eenige clach
te teghen den anderē heeft/gheluyt Chris
tus vergheuen heeft/also oock ghi. Ende

Mar. xi

Eol. iij.

hijfde Ghebodt

noch feyt hi. Sijt onder malcanderē briften
delic/ hertelick/ en bergheuet die een den
anderen/ ghelijck v God bergheuen heeft
in Chriſto. En houdt v ſeluen niet booz
wojs/en loont niemāt quae t booz quae t/
lijt blātich in verbaerheyt teghen een
yegheic/ iſt moghelick alſo vele alſt in v
is/ hebt niet alle menſchē brede. En wre
ket v ſeluen niet mīn alderlieſte /maer
geeft plaetſe den toorn Gods. Wāt daer
laet geſchreuen/ die wreke is mine / ick
ſalt loonen/ ſpreekt die heere. Alſt dat uwē
byant honghert/ ſo ſpījt hem/ dozt hem/
ſo gheeft hem te drincken / wanneer ghi
dat doet/ ſo ſult ghi bierighe colen op lijn
hooft bergaderē. En laet v van dat quae
niet berwinnen/maer berwint dat quae
niet den goede. Betaelt niet quae t booz
quae t/ bloeckinge met bloeckinge/maer
daer teghen ghebenedijt. Want iſt dat
ghi lief hebt die v lief hebben/ wat danck
hebt ghi daer af/ want die ſondarē hebbē
noch lief haer liefhebers/ en iſt dat ghi v
weldoenders wel doet / wat danck hebt
ghi daer af/ want die ſondaren doen dat
ſelfde noch/ en iſt dat ghi dien leent/ daer
ghi af hoept te ontfangen/ wat danck hebt
ghi daer af/ want die ſondaren leenē den
ſondaren ooc/ op dat ſi gelijck weder ontf

Eph liij

Ro. xij.

i. Petij

Luc. vij.

Wtlegghinghe ope

faen soude/ Mer bemint uwe viandē/en doet wel/en leet also/dat ghi daer voze niet weder en hoept/so sal uwē loō groot sijn/en so suldy hiuderē des alder hoochsten sijn/want hi is goedertieren ouer de ondācbare en quade menschen. Daerom liet dat niemāt quaet met quaet yemant berghelde/maer staet altyt na dat goet is/onder malkanderen ende teghen alle menschen. **2v** God geue dat wi met alle menschen leuen mogen/datter sijn eers in mach ghelegghen sijn.

Dat seste ghebodt.

Ge. 22. Ghi en sult geen ouerspel doe.
Ge. 22. Doer oncuyscheyt is de heele werelt
Genel. bergaē doer de diluue/doer oncuyscheyt
xxxviij. is Sodoma en Gomorra mettē bicre ver
gaen/en doer oncuyscheyt is Enam Ju
das sone gebodt handē heere/doer on
cuyscheyt so wert tgheslachte van Ben
Jud. 27. jamin seer by gheheel verdestruert/En
leest den heelen Bibel doer/daer vindt
ghi/hoe dat Dauid met Amon en Absa
lon sijn sonen/en meer ander doer de son
de van oncuyscheyt geplaecht hebbē ghe
weest/want de oncuyscheyt eenē grou
wel voer den heere is/En Paulus seyt

Teſte Gebodt

Eph. 5. **G**heen ouerſpeelder oft onreyn
ne/oft ghierich menſche/welc is een die-
naer der afgoden/en heeft erue int rijke
Chriſt en **Godts**/Want dits den wille
Gods/uwe heylighinghe/om dat ghi v
onthoudt van oncuyscheyt/dat een yeghe
lic weet ſijn dat te behoude in heylighin-
ghe en eere/niet inder begheerten des
luſts/want **God** en heeft ons niet geroe-
pen tot onreynicheyt/maer totter heyli-
gninge/Want dat lichaem en is niet ſchul-
dich der oncuyscheyt te dienē / maer den
heere/en die heere den lichame / want
God heeft den heere verweect/en hi ſal
ons ooc doer ſijn cracht verweckē. **2. Coz.**
ders en weet ghi niet dat uwe lichamen
leden **Chriſti** ſijn/ſal ick daerom nemen
de leden **Chriſti**/en makenſe ledē eender
hoeren/dat ſi verre van ons/oft en weet
ghi niet/dat die eenen oncuyschen wijue
en hangt/dat hi met haer een lichaem
is/Want hi ſeyde/ſi twee ſullen in een
bleeſch ſijn/maer de ghene die den heere
enhangt/die is een gheest/Wiedt doch
de oncuyscheyt/want alle ſonde die een
menſche doet/die is buytē den lichame/
maer de ghene die oncuyscheyt doet/die
ſondicht in ſijn eyghē lichaem/oft en weet
ghi niet dat uwe ledē ſijn eenē ſepel des

1. Theſ.
iiij.

1. Coz. vi

Wtlegghinghe op

heyligen gheests/die in v is/die ghi van
god hebt/en ghi en sijn wt selvs niet/wat
ghi sijn dier ghecocht/daeromme glori-
feert en loeft God in uwen lichame ende
in den geest/het welcke Gode toebehoort.
Nu hebt ghi ghehoort/hoe dat wi gheen
ouerspel/ouerspel/ouerspel/en onreynicheyt
doen en sullen/ende oock moeten wi ons
wachten/metten onreynen ghemeyn-
schap te hebben (oft ten si datter profet
der zielen mach in ghelegghen sijn) so Paulus
seyt. 1. Cor. 6 Ist dat yemant hem een broeder
laet heeten/en nochtans een ouerspel-
der is oft ghierich/oft afgoden dient/oft
quaet spreker/oft dröchaert/oft roouer/
met alduldanighe en suldy niet eten. En
ooc en sullen wi ons niet alleculich wach-
ten van onreynen te doene/ende met den
ouerspel te verkeerne/maer wi moe-
ten ons oock wachten van eenige byle-
ofte onhebbelijcke woorden te spreken/
wat het en betaemt den onreynen niet met
onreynicheyt besich te sine /also Paulus
seyt. Eph. 5 Alle onreynicheyt/en alle onreyn-
icheyt/oft ghiericheyt/laet niet van v ge-
taemt/noch schandelijcke woorden ende
sotte clappinghen/onnute tockerien/en
wat hem niet tot der sake en boecht.

leste Gebodt.

Maer veel meer danckbaerheyt. Leert/
 en vermaent v seluen met psalmen ende Col. 19.
 lofsanghen/en in gheestelike liedekens
 inder waerheyt/en singet den heere in
 uwer herte/en al dat ghi doet met woor-
 den oft met werken/dat doet al inden
 naemens heeren Jesu/en danckt Godt Col. 19.
 den Vader doer hem/en smaeckt dat he-
 mels is/ende niet dat aertsch is/wat ghi
 sijt ghestoruen/ende v leuen is verbor-
 gen met Christo in God/maer als Chri-
 stus v leuen openbaren sal/dan suldi ooc
 openbaer worden met hem inder heer-
 licheyt. Daerom so doodet nu v ledē die
 op aerden sijn/hoererie/onreynicheyt/
 lust/quade begheerten/oncuysheyt ende
 giericheyt(welc is afgoderie)om welke
 coemt den toorn Godsouer de kindere
 der ongelouicheyt/maer nu legghet al
 van v/gramschap/vervolgentheyt/boof-
 cheyt/blasphemie/schandelike woorden
 wt uwē mont/en liecht niet onder malcā
 deren/ trect den ouden mensche wt met Gal. 6.
 sijn werken/ende trect den nieuwē aen
 die vernieut wort totter kēnisse Gods.
 Wandelt inden geest / so en sult ghi die
 lustē des bleeschs niet volbrenghē/maer Ro. xij
 doet aen den heere Jesum Christum/en
 doet niet na de wijsheyt des bleeschs

Wtlegghinghe ope

om sinen lust te boeten. Ja nu mochte
 yemant legghen/ghelijc onse ghesaliden
 doen/men en sal niet houwe/ om de hee
 re gerusteliken te dienē/en Paulus seyt
 1. cor. vij doock: het is den mensche goet gheē wijf
 te roeren. En daerom sijn si opgeblasen
 en en willen niet houwen/maer luttel
 bindtmen die repnelic leuen. En daerom
 seyt Paulus om des onerspels wille/het
 een yeghelick zijn eyghen wijf/en een ye
 ghelick hebbe haren eyghenen man/het
 is beter trouwen dan barnen. heb. xij.
 Serlick si dat houwelic/en dat bedde ont
 beulect. Want als man en wijf eendzack
 tich sijn (inder liefden en breefe Sodts)
 Gen. i daer is Sod. Eccle. xxv. Want dat hou
 mat. xix welick is een schoon mysterie (oft Sacra
 Eph. v. ment) bā Sod gheordineert en ingestelt
 int aertsch paradys. Want gelijc dat mā
 en wijf si twee een bleesch sijn/daer af dat
 die heylighe kercke twee een/daer af dat
 Christus het hooft is / also is Christus en
 Christus het hooft is / want Christus
 heeft de heylighe kercke (dat is de gemeyn
 te Christi/oft geloouige) getrouet aendē
 cruyse / daer is si gheworden de bruyt
 v. 14. Christi. En nu is men de maeltit berey
 dende/de welke men houden sal in het
 ewighe leuen/daer sal si ghemelt sijn /

Seuenste Ghebodt.

en sal haers bruydegoms rick deelachtich sijn/ het welcke dueren sal inder ewicheyt. Ende nu dan is Christus onsen gheesteliken bruydegom/ so en sullen wi gheen gheestelich ouerspel doen. Maer ghelyc het wijf den man moet onderdaen sijn/ so moeten wi Christum onderdaen sijn/ ende brenghen gheestelijcke vruchten voort/ daer doer dat wi salich moghē sijn. Want de vrouwe wort salich doert hinder baren.

Dat seuenste Ghebodt.

Ghi en sult niet stelen.

Hier op seyt Christus/ ghi en sult niet stelen/ en doet gheen bedroch/ maer dien die teghen v booz recht dingen willē/ en Mar. x
uwen rock nemen willen/ laet haer oock Mat. v
nemen uwen mantel/ en lo wie van v be-
gheert/ gheeft hem/ en en weygert niet
dien die van v leenen wil. Laet sien hoe
onse ghesalfde dat dozende sijn/ neen si
wape/ si hebbē haren buyt te lief/ en men
sietet openbaerlich/ het is altoos gheeft
hier/ gheeft daer/ om dat si de arme onno-
sele vāden harē quijt soudē makē/ en hoe
menich subtyl netken leggen si om tgoet
met listen te ghecrigen onder tschijn vā
duechden/ ende also crighen si meest al

Wtlegghinghe opt
der werelt schat. De onnoofel schaephe
weydende/also de Propheet Ezechiel be
schrijft in sijn xxxiiij. cap. maer het waer
noch een cleyn dinc/dat si tvolck licha
melijc maer en straffen/maer het sijn ooc
gheestelijcke dieuen. Exempel daer is
een man hi reyft pelgrimage/hebbende
sijn nooddrift om daer bi te leuen/nd het
coemt datter boeuen comen en nemē de
steruen moet/ en de ghene die den man
sijn eten ghenomen hebben/ en sijn dat
niet dieuen gheacht: Also dan ghelijc dat
lichaem onderhouden is met de spijse /so
is de schriftuere der sielen boetsel. Ende
nd comen onse ghesaliden/om dat tgher
meyn volck de siele is spijfende metter
bepligher schriftueren/ ende stelen also
der sielen boetsel/so dat het volck bā hon
gher steruen moet/want si en willē niet
ghedooghen/dat het volck metter heyl
gher schriftuere/der sielen boetsel besich
is/ en moeten also inder sielen steruen.
Maer onsen Souereyn generael sal
eens comen /ende doen alle dese quade
boeuen te niete. Ad dan en laet ons haer
lieden niet na volghen in dieften/ op dat
mi met haer lieden niet en betgaen. Die
eph. iij. plach te stelen/die en stele nd niet meer/

Seuenste Ghebof.

maer arbeide dies te meer/ werckende
 met sijn handē dat goet is/ op dat hi heb-
 be/ waer mede hi den ghebrekelicken in
 haerder noot ondrstant doen mach. **1. Cor. 6**
 en doet dat heden te dage niet/ maer het
 is onder ons so Paulus seyt: **1. Cor. 6**
 heel sonde in v liede/ om dat ghy wilt u-
 ghe hebt onder v lieden. Waerom me en
 verbaechdi niet also wel dat onrecht/
 waerom en lydi niet meer dat bedroch?
1. Cor. 6 Maer ghy lieden doet onrecht/ ende be-
 driecht/ en dat uwē broeders. Wi en sul-
 len ons niet alleenlich van skelen/ maer
 wi moeten ons oock van giericheyt ende
 forchfuldicheyt wachten/ **1. Cor. 6** **1. Cor. 6**
 ten hebreen int. **1. Cor. 6** Die wandelin-
 ghen sullen sonder giericheyt sijn/ ende
 laet v ghenoege metten ghenē dat daer
 is (leest het gheheel capittel doze) en **1. Cor. 6**
1. Cor. 6 **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6** **1. Cor. 6**
 socht niet/ maer in allen dinghen laet v
 bedinge int ghebet ende smecken met
 dancklegginghe keulich worden booz
 God; Die den zaeyerzaet geeft/ die sal v
 oock ymmer dat broot gheuen totter spij **1. Cor. 6**
 ten/ en v laet vermeerderen/ ende laten
 wassen dat ghewas van uwer gerechtig-
 heyt. Siet toe/ ende hoedt v booz ghie-
 richheit/ want niemant en leest daer af / **1. Cor. 6**
 dat hi oueruloedich genoeg heeft in si-

Wtlegghinghe op
nen goede. En socht niet booz b leuen/
wat ghi eten sult/ ooc niet booz b lijf wat
ghi aendoen sult. Dat leuen is meer dan
de spijse/ en dat lijf meer dan de cledin-
ghe. Neemt waer/ de rauen die en saey-
en noch si en mayen oock niet/ si en heb-
ben ooc gheen kelder noch schuere/ en
God boedtse nochtas/ hoe veel meer zijt
Mat. vi ghi beter dā de vogelen. Ghi en moecht
God niet dienen en Mammon. Daerom
legghe ick v: en socht niet booz b leuen
wat ghi eten oft drincken sult. **M**v dā so
sullen wi ons wachten van seken/ van
giericheyt ende van sochfuldicheyt/ het
welcke God al niet en behaecht/ als booz
berclaert is. Maer men achter niet al te
seer op/ want men siet dat elck den ande-
ren bedrieghen wil/ het welcke die ste is/
allimen yemant onrechtelichijn goet ont-
houdt/ en dan crijchtmen namaels een
leetwelen/ ende dan maectmen met wat
ouerschots hercken ende capellen/ ende
so is de eene kij/ de ander is kack/ en men
siet dat in elcken de ghiericheyt sterckt/
want papen/ menicken sijn al vol gieric-
heyt/ ende so de ander sien doen/ so doe
si na. Maer wien sullen met den dieuen
ghierighen ende sochfuldighen niet soe-
ken te verkeere/ also de wijse maseyt;

achtste Ghebot.

Mijn kind / als v de sondaers locken / so
en volchtse niet / als si segghē: Gaet met
ons / wi willen op bloet loeren / ende den
ontschuldighen laghen sonder sake leg-
ghen / wū willen haer leuende verlin-
den / ghelijck de helle / wi willen groot
goet binden / wi willen onse huysen niet
roouen veruullen / waghēt met ons / on-
ser alder sal een borse sijn. Mijn kind / en
wandelt niet den wech met hem / weert
uwe voeten van haren padt. **Ab** Godt
gheue ons / dat wyle niet en volghen in
haer lieder wegghen / tot sijnder eere moet
gheschieden.

Dat achtste Ghebot.

Ghi en sult gheē valsch getuy-
ghe geuen tegen uwen naeste.

En segt gheē valsch getuygenisse / ghi
en sult niemāt bedrieghē. **Maer** is men
heden ten dage yet spreke / inē draecht
terkont valsch getuyge ouer / al en isser
niet veel misseyt / ghelück Christus die
seyde totten Jode: Breect desen tempel
en op den derden daghe wil ick hem we-
der oprechten. En de ghene die dat hoor-
den / qualick verstaende (want hi sprack
handen tempel zijns lichaems) gauen
valsch ghetuyghe van Christus / segghē.

Prou. 1.

Mar. 2.

Joan. 10.

Wtleggninghe op

Marc.
xiiij

Act. vi.

de: Wi hebben ghehoort dat hi seyde. Te
wil den tēpel die met handen gemaect is
afbreken/ende na drie daghen eenen an-
deren timmeren/die niet met handē ge-
maect is. En daer warē ooc valsche getu-
yghē gestelt/om Stephano te beschul-
dighen/die seyden: Dese mensche en laet
niet af lichterlike woorden te spreken te
gen dese beylige plaetse (dat was dē tem-
pel van steenē gemaect) en tegen de wet
want wi hebben hem hoozen segghē dat
Jesus vā Nazareth dese plaetse iat beder-
uen/en veranderē de seden die ons Moys-
ses ghegheuen heeft. Ende aldus so wor-
den de rechtuaerdige wt haren woorden
valschelic betuycht/doert qualic verstaē.
En isser nu heden des daechs yemāt spre-
kende/daer isser terstont die loopē met
berstaende den rechten sin vā t gene dat
ter geleyt is/valschelic getuygende na
haer liede selvs goetdūckē/en qualic ver-
trecken (is een gemeyn segghē) doet qua-
lich verstaen/dā vallen de hoorders niet
de vertreckers/accoort sūnde van eenen
sin. Dā isser te seggē/also mē tot Christo
leyde. Dese vā bindē wi dat volck verhoer-
rēde hi heeft dat volck verdoert daer mede/
dat hi geleert heeft hier en ginder/doet
wech/wien willen hē niet langer hoorē/

achste Gebodt.

hi ontſichtet volck met ſinder nieuwer
 leeringē. En wi en ſullē ons niet alleen
 lick wachten vā valſch getuyge te leggē
 teghē onſen naeſtē/maer wi moētē oock
 ſchouwen alderley achterclap teghen on
 ſen naeſten/aſſer ſtaet: Spaert uwe ton
 ge van achterclap/wāt een ydel reden en
 ſal niet te vergeefs gaē/en eenē mōt die
 licht/die doodet de ſiele/een bals getuy
 gēde tonge ſal de doot toebrengē. Daer
 ſinder veel gheuallen in de ſcherpte des
 tweerts/maer veel meer iſſer doer de ton
 ge vergaē. Wel hē die bewaert is vā een
 ſchalche tonge/en die in haer gramschap
 niet en coemt. Wacht v dat ght miſſchiē
 niet en valt in v tonghe/want een clap
 paert en is niet beter dan een ſlaghe die
 onbeſworen ſteet. Daerom badt de wij
 ſe mā en ſeyde: Vdelheyt en logenē laet
 verre van mi ſijn. Een heellaem tonghe
 is eenē boom des leuē's/maer een valſche
 bedroeft het gemoedt. De lippē der wij
 ſen ſtropen wt kenniſſe/maer der lotten
 herte en is alſo niet. Een arme die in ſijn
 goetheyt wandelt/is beter dā eē verkeer
 de met ſijn lippē. Een valſch getuyge en
 blijft niet ongeſtraft/en die vzelick lo
 gen ſpreecht/die en ſalt niet ontgaen.
 Een onnut menſche gaet met verkeer.

Sapi. 13

Ecclesi. xxvij.

Eccle. 2

pro. xxx

pro. xv.

pro. xij

Wtlegghinghe opt

Pro. 6.

den mont om. Dalsche tongen en ballche
ghetuyghē/die stoutelic loghen spreect/
hatet de heere. Die wijs vā hertē is/die
ontfangt de gebodē/maer die eenē sottē
mont heeft/die wort geslagen. Dē mont
der gerechter is eē leuēde fonteyne/mer
den mont der godloosen/sal haer onghes
rechticheyt ouer ballē. In de lippen der
verstandighē/bindtmen wijsheyt/maer
den mont der godlooser sal haer onghes
rechticheyt ouer ballē. De tonge des ge
rechtē is costelic/maer therte der godloo
sen is niet. De lippen der gherechtigher
voedender vele/maer de sottē sullen van
haerder dwaesheyt steruen. Den mont
des gherechtighē brenghet wijsheyt/maer
den mont der verkeerden wort wtghe
roeyt. De lippē der gerechter wettē wal
wel behaecht/maer der godlooser mont
is verkeert. Doer dē mont des geueyns
dē wort sinē naestē verdozūē/maer doer
kennisse worden die gherechte verloft.
Doer die seegheninghe der oprechter/
wort een stad verheuen/maer doer den
mont der godlooser wortse te stukē ghe
broken. Hier hebt ghi ghehoort wat dals
sche getuygē/achterclappers/quade ton
ghē/wat datter af is/het is een dinck dat
den heere seer mishaecht/daerom en zijt

achtste Ghebodt.

Gheē valsche getuyge/ en zijt gheē achter
clapper/ noch en bedriecht nieman met
uwer tonge. Dus sijt God onderdanich
oft gehoorlaē in dit gebot. Want gehoorlaē
laēheyt heeft hi lieuer oft is hē behacchi
ker dan offerande. Dus en wilt uwen
mont niet besmetten met eenighe woor
den. Want Christus seyt: van alle ydele
woorden die de menschen gesprokē heb
ben/daer affullen si rekeninghe gheuen
indē dach des oordeels. Hier op seyt Pau
lus: Gheen quade woorden en sullender
wt uwen mont gaen/ maer isser eenich
goet tot stichtinghe des gheloofs/ dat hi
den hoorders gracie en gestichticheyt ge
ue. Maer ouerspel/ onsupuerheyt/ oft
ghiericheyt/ en laet die niet ghenomit
worden in h lieden/ ghelick dat den heyl
ighen toebehoort/ noch ledicheyt/ noch
tot sprekinge/ oft boeuerie/ die nergens
toe en schicken/ maer lieuer danckseggin
ghe ter eeren Gods. **Ab** God geue ons
dat wi teghen hem niet spreken en moe
ten/ maer dat hi ons tonge roere/ en ons
herste berwecke/ dat wi spreken tghene
dat hem behacchlich en aengenaem mach
sijn. Tot sinder eere moet gheschieden/
dat gunne ons God Vader/ den Sone/
met den heylighen Gheest Amen.

eph. liij

Wtlegghinghe opt

Dat. ix. ende. x. ghebot.

Ghi en sult niet begeerē wgs
naesten huys, noch ghi en sult
niet begheerē sijn huysvrouwe,
noch cnape, noch dienstdeerne,
noch ruyndt, noch ezel, noch ee-
nich dinck dat hem toe behoort.

1im. vi. hier verbiet Christus die begheerte/
niet alleen het werck/ sijn huys te be-
gheerē/ dat is de ghiericheyt/ en hier op
seyt Paulus/ Tis een groot gewin/ goe-
dertierenheyt met hem seluen/ met het
sijn te laten genoegē/ want wi en hebbe
in deser weerelt niet ghebracht/ sonder
twijfel wi en mogender ooc niet wt dra-
gen/ mer als wi voetsel en deesel hebbe/
so latet ons genoeg sijn/ want die rijk-
en in des duyuels stricken/ en in vele on-
nutte en hinderlike begeerte/ die des mē-
schen herte verlinckē in de verderfenisse
en in de doot/ want ghiericheyt is een
wortel van alle quaet/ de welke sonige
begheerēde/ sijn af gheuallen/ en hebbe
haer seluē in veel smerten gheworpen.
En ghi en sult niet begheeren sijn huys-
vrouwe/ Want Christus seyt/ Ic segge

ix. en. v. ghebot.

In dat/so wie een wijf aensiet om haer te Matt. 6.
 begeerē/die heeft in sijn herte met haer
 ouerspēl gedaē. Noch enape/noch dienst
 deerne en suldy niet begheerē/Want de
 sochfuldicheyt deser werelt en de bedrie
 gelicheyt des rijdoms/en dāder begeer
 ligheden die desen aengaen/verdruken
 dwoort. Ro. 6. So en sult ghi niet begheeren
 noch ruydt/noch ezel/noch eenich dinc
 dat hē toebehoort. Want begeerē is also
 wel sonde/als het doen mettē wercken/
 Want de wet is geestelic/en na diē dat
 de wet geestelic is/so en sullen wi de ghe
 boden gods niet ouertreden/noch met
 werckē/noch met begheerten/noch met
 wille/noch met woorden/en hoe dat het
 doch sijn mach/want God verlinadet al.
mar. 10. Int corte/dits tslot bandē gebodē/so
 Christus seyt/Hoort Israel/God onse
 heere is eenich/en ghi sult uwen heere
 uwe God lief hebbē wt uwer geheelder
 herten/en wt alle uwer sielen/en wt al
 uwe gbedachtē/en wt uwer ghehelder
 crachtē. Dat is deerste gebot/en dander
 is desen gelijc/Ghi sult uwen naestē lief
 hebben als u seluē. Na maer nu mocht ye
 mant seggen/hoe sal ic de gebodē Gods
 volbzengē? Doet so voor verclaert is/en
 als hier na volcht. Want al de wet wort

Wollegghinghe ope

Sal. v in een woort veruult / in dien / hebt uwe
Sal. vi naeste n lief als v seluen. Die een draghe
No. xij des anders last / so sult ghi de wet Christi
Deu. v. veruullen. De liefde is die veruullinge
des wets / daerom so onthoudt dat ghi
dat doet / so v de heere v Godt ghebode
heeft / ende en wickt niet noch ter rechter
noch ter linker side. Maer wandelt al
leen de wegen / die v de heere v Godt ge
boden heeft / op dat ghi leuen moecht / en
v wel geschiede / en langhe leuen moecht
Deu. vi int lant dat ghi besitten sult. Dese woort
den die ic v hede ghebiede / sullen sijn in
uwer herten / en ghi sultse vertelle uwe
kinderen / en ghi sult daer op dencken / sit
tende in uwen huys / en wandelende op
den weghe / slapen gaende / en opstaede /
en ghi sult die binden als een treken in
uwe hant / en si sullen v een ghedenctee
ken sijn booz uwen ooghen / en ghi sult
se schrijue op de dorpel en posten uwer
dueren. Dit deden de Phariseen wel wt
lieden gheueynstheyt / daerom en sullen
wi haer lieden doch niet volghen / want
God die begeert dat herte. **Deu. xi** Onderhoudt
en hoort al tghene dat ick v gebiede / op
dat v wel ga / en uwen kinderen / na v in
der eewicheyt / als ghi dat goet is doet /

ix. en. v. ghebōt.

en behaghelick voor de ooghe des heerē
us Gods. Doet dat behaghelic en goet **Deu. vi**
is in dat aensien des heerē / op dat v wel **Deu. xij**
si. Niemant van v allen en sal hedē doen
dat hem goet dunct / maer dat ich v beue
le / dat doet alleē den heere / noch en doe
ter niet toe / noch af. Vermaledyt is hi **Deute.**
die niet en bolduert in de redē deser wet **xxvij.**
noch die niet den wercken en boldzengt.
Die can dan salich worden: wāt niemāt
te vollen de wet onderhouden can / all-
ser staet: **Wat** tempteerdi dan nu **Godt**
met oplegghinge des iocs (dats de wet) **Act. xij**
op de hallen der discipelen / het welc noch
wi / noch onse vaderen en hebbē moghē
draghen. Maer wi gheloouen doer die
ghenade des heeren Iesu Chriski salich
te worden. Want wat hi den menschen **lu. xviij**
onmoghelick is / dat is vi **Godt** mogelijk.
Eylacen / en hadde Christus gedaen / wi
waren al samē vermaledyt / allser staet.
Want doer de wet niemant gherecht-
ueerdicht en wordt voor **God** / so ist open **Gal. ij**
baer dat die gherechtighe sal wt sijn ghe-
looue leuen. De wet en is gheen geloo-
ue / maer die mensche diese doet / die sal
daer in leuē. Christus heeft ons beschermt
ende berloft van de vermaledijnghe der
wet / doen hi voor ons vermaledyt wert /

Wtlegghinghe opt

want het haet geltreue/ Vermaledicht is
bi die aent hout hangt/ op dat de ghebe
nedijdinghe Abzabe onder de heydenen
soude comen/ in Christo Jesu/ en wi also
den beloefden gheest ontfangē doert ge
looue/ Dat is het testamēt dat ich stelle
den huyse Israels/ Na diē dagen/ seyt de
heere/ sal ic mijn wetten in haer gedach
ten geuen/ en ic sal die in haerder herten
scriuen/ en haerder sonden en boosheden
en sal ic niet meer ghedenckē/ en ich sal
haer God sijn/ en si sullen mijn volc sijn.
Blus en is nu niet verdoemelic indē
ghene die in Christo sijn/ die niet na den
bleesche en wandelen/ mer na den geest/
want de wet des gheests/ die leuendich
maect in Christo Jesu/ heeft mi vry ghe
maect vander wet der sonden ende der
door/ wāt dat der wet onmogelic was
(om datse oec doert bleesch gecreēt was)
dat dede God/ en sandt sine sone in de ge
daente des sondichs bleeschs/ en betdoē
de de sonde int bleesch doer de sonde/ op
dat de gherechticheyt gheeyfcht vander
wet/ in ons beruult soude worden/ maer
niet en wandelen na den bleesche/ maer
na den geest/ want de ghene die bleesche
lijc sijn/ die sijn bleeschelic ghesint/ mer
die gheestelick sijn/ die sijn geestelick ge

Heb. vij

Jerem.

xxi.

Ro. vij

ix. en. x. ghebot.

linc. Maer vleeschelic ghesint sijn is de
doot/ ende gheestelich ghesint sijn is le-
uen ende vrede. **ix.** God gheef ons dat
wi sijn gheboden houden moghen/ noch
ter rechter/ noch ter linker wjcken/
maer volghen sijn voetschappen na den
wech die daer leydt totten leuen/
tot sijnder eeren moet geschie-
den. Amen.

Hier eynden de. x. Gheboden

e

Hier beghint

dat Pater noster seer costelick wtgheleyt.

Prologhe.

Col. iij.

Ghede v aen dat ghebet/ en waect daer in met dansegghinghe/ ende bidt oec te samen booz ons/ op dat ons God de doze des woorts op doe/ te spreke de verborghentheyt. Maectis te weten/ wie dat wi aenbidden sullen. Wi en sullen niemant aenbidde dan God/ want daer staet geschreuen. **W**ere heere urwen suldi aenbidden/ en hem alleen dienen. So en sullē wi dan niemant aenroepen dan God/ Want de heere is nabī alle de ghene die hem aenroepen. **W**ant hi seyt: roept tot mi/ ende ick sal v verhooren/ bidt ende v sal ghegheuen worden. **W**ie daer bidt die ontfangt. **D**aeromme sullen wi altoos bidden sonder ophouden/ alker staet. **1. Tel. v. Mer** wi moeten weten waer wi bidden sullē. **D**aer op seyt oock **P**aulus: **D**aeromme wille ick/ dat die mannen sullen bidde **15**

Prologhe.

In allen plaetsen. Want Christus seyt /
den tijt sal comen / dat ghi noch op de- *Joā. iij*
sen berch / noch tot hierusalem den Va-
der aenbidden sult &c. maer in allen plaet-
sen. Ende ist dat sake dat ghi den Vader
yet in mijnen naem bidt / dat wil ic doe /
op dat de Vader inden Sone gheprezen *Jo. xliij.*
worde. Ist dat ghi yet bidt in mijnē naē /
dat wil ick doen. Ist dat ghi in mi blijft / *Joā. xij*
ende mijn woorden in v bliuen / so sult
ghi bidden wat ghi wilt / ende het sal v
gheschieden. Ist dat ghi den Vader yet *Jo. xvi.*
bidt in mijnen naem so sal hijt v gheue /
bidt en ghi sult ontfangen / op dat v blij-
schap volcomen si. Al wat ghi bidt in v *Mar. xi*
ghebeden / ghelooft ghi dat ghi dat ont-
fanghen sult / so salt v geschien. En wan-
neer ghi staet en bidt / so vergeeft / ist dat
ghi yet tegen yemant hebt / op dat v ooc
ber gheue v Vader die inden hemel is v
ghebreken en sonden. Waect en bidt / op *Mar. 7*
dat ghi niet en valt in becoringhe. Sidt *xliij.*
booz malcanderen / op dat ghi wordt be-
houden. Daeromme moeten wi altoos *Jaco. 5.*
bidden / alker staet Lu. xliij. Maer het is
te weten hoe dat wij bidden sullen. Wij
sullen aldus bidden / alker staet Joā.
iij. Godt is eenen gheest / ende die hem
aenbidden / die moeten hem inden gheest

Prologhe.

Ro. vij. ende waerheyt aenbidden / want wi en weten niet wat wi bidden sullen alsoof behoort / maer die gheest voortreedt ons machtelick met onsprekelike begheerte / mac: die de herten ondersoect / die weet wat den gheest begheert / want hi voortreedt de bepligen na dat God behaecht.

Eph. vi Daerom bidt stadelijcken in alle aenlegghinghen / met bidden ende smeekē in den gheest / ende waect daer toe met alle aenhouden ende smeecken / voor alle heylighen. Hier beueelt Paulus dat wi bidden sullen voor alle heylighen / ende is sake dat si behoeuen / dat wi voor haer lie den bidden / hoe sullen wi se aenbidde en de eeren / als God / daer si ons gelijc sijn / want alle gratien ende ghenaden comē van Christo. Dus en sullen wi niemant aenbidden dan God alleene. En als ghi bidt / so en sult ghi niet sijn gelijc de pproctrieten / die gheerne staen ende bidden in de Synagoghe / ende op de hoecken der straten / om dat si banden menschen ghesien souden worden. Voorwaer ick segghe v: dat si haren loon ontfanghen hebben. Maer als ghi bidt / so gaet in v slaep tamerken / ende sluyt de doze toe / en bidet int heymelick uwen hemellichen Vader / ende v Vader die dat in verborghen siet /

Vader nocker.

die sal v dat int openbaer loonen. Ende als ghi bidt/so en maect niet veel woorden/gelick die heydenen doen/ die daer meynen/ dat si doer veel woorden behoort worden. Daerom so en wilt dese niet gelick worden/want v Vader weet wat v ban noode is eer dat ghi hem bidt/daerom sult ghi hem aldus bidden.

Mat. vi

Ons Vader.

Die God ghi zyt ons Vader/ende niemant anders/ want ghi hebt gheseyt/doer uwen bemindē Sonne/nemant en sal vader heetē opter aerden/want een is v Vader die in de hemelen is. Maer o heere men en schaft niet op dat woord/ want meest elckerlic soect hier vader te sijn opter aerden/ ia en sou den der schier omme bechten / om tbaerschap bander aerden te gheuzuycken het welck tegen v gebodt is/maer o heere gheeft dat si ter rechter kennisse comē want daer en is maer een vader/dat zyt ghi/ons vader.

Mat. vi
Luc. xi.

Matth.
xxij.

Die inde hemelen is.

Ons Vader/die inden hemel sijt met uwen beminden sone Christo / die tot uwe rechter hāt sit/ alht voor ons biddē de/en wi v hinderen sijn hier opter aer-

Ro. viij.
Col. ij.

Wetleggginghe opt

- Eph. 5.** den. **O** Vader / gheeft ons dat wi moghen
i. Petr. van uwen gheest ghedreue sijn / so sullen
iiij. wi kinderen Gods sijn / Ende ist sake
No. viij dat wi b kinderen sijn / so sullen wi oock
 erfghenamen zyn / namelijk Gods erf-
 ghenamen ende mede erue Christi. **Ons**
Vader die daer inden hemel woont / also
Act. viij. sinte Steuen ende sinte Pauwels mettē
ela. lxvi Propheet Elaias betuyghende sijn / seg-
 ghende: Salomon timmerde den heere
 een huys / maer den alder hoochsten en
 woont niet in tempelen / die met handē
 gemaect sijn / also hidoer den Propheet
 seyt: Den hemel is mynen stoel / ende de
 aerde is die banche van myn voete. **Wat**
 huys wilt ghi mi timmeren / seyt de hee-
 re / oft welck is de plaetse mynder rustē /
 en heeft myn hant dat niet al ghemaect?
Matth. 23. Maer seyt Christus: waer datter twee
xxiiij oft drie bergadert sijn in mynen naem /
 daer sal ick inden middele sijn. Ende siet /
 ick ben bi b alle die daghen / totten eynde
 des weerelts toe / dat is / al en ben ick
 bi b niet teghenwoordich / mynen gheest
Joan. i. sal daer zyn / ick sal b oock myn woort la-
 ten (want daer staet gheschreuen / dat
 God het woort is) / ende wat ghi den al

Pater noster:

Der mincken van mijnen broederen doen
de sijt / dat sijt ghi mi doende / ende wie eē **Matth. 23.**
eyleyn kindekē ontfangt in mijnen naem / **Matth.**
die ontfangt mi / ende wie mi ontfangt / **Mar. ix**
die en ontfangt mi niet / maer den ghe- **Matth. x**
nen die mi gelonden heeft. En Christus
seyde oock tot sinen discipelen (want si
Gods woort hoerden) wie v ontfangt
die ontfangt mi / ende die mi ontfangt /
die ontfangt den ghenen die mi ghelon-
den heeft. Ick ga totten Vader / hebt ghi **Jo. xiii**
mi lief / so houdt mijn gheboden / ende ic
wil den Vader bidden / ende hi sal v ee-
nen anderen trooster gheuen / dat hi bi
v blijue inder eewicheyt / den gheeft der
waerheyt / die ds weereit niet en mach
ontfanghen. Ick segghe v de waerheyt: **Jo. xvi.**
het is v beter dat ick wech ga / want ist
dat ick niet wech en ga / so en coemt die
trooster niet tot v / maer ist dat ick van v
ga / so wil ick hem tot v seyn den. Hier
hebt ghi claerlichen ghehoort / dat Chri-
stus met sinen ende onsen hemelichen
Vader inden hemel is. Ende so Paulus **Ro. viij.**
seyt / en so wi lesen in ons ghelooue / hi **Eph. ij.**
siet ter rechter hant des Vaders / daer is **Col. iij.**
hi ons voorszake / ons middelaer / en
de onsen aduocaet. **1. Joā. ij.**

Wtlegghinghe oÿt

1. Tim. 5

mighe segghen/ na dien dat Godt inde 11
hemel is met sinen beminden Sone Jesu
Christo/ hoe coemtet bi/ dat David de
Heere een huys timmeren wilde / God
en beualt hem niet/ wāt daer staet aldus
gheschreuen: Doen de Heere David ruste
hadde ghegeuen/ van al sijn vianden
11. re. 51 hi so sprac hi totten Propheet Nathā. Stet
1. Paral. 1. ic woone in een cederē huys/ en de arche
2. viij. Gods/ woont onder de bellē ꝛc. (Meynt
hi/ ic sal den Heere een huys timmeren).
Doen seyde de Propheet/ van God gheē
beuel hebbende/ al dat ghi in v herte hebt
dat doet. Maer snachts quam dat woort
des Heeren tot Nathan/ en sprack: Saet
legt mijnen knecht David/ dit spreekt de
Heere. Soudt ghi mi een huys timmerē
daer ic inne soude woonen/ ick en hebbe
doch in gheenen huysē ghewoont. Doc
en hebbe ick niet ghesproken met eenige
der stammen Israel (dien ick beuolen heb
be mijn volck Israel te boeden) waerom
en timmert ghi mi niet een cederen huys
Maer gaet legt hem aldus/ dus spreekt
de Heere Sebaoth. Ich wil v ruste geue
ouer al uwe viandē/ en de Heere hercon
diget v/ dat die Heere v een huys wil ma
ken/ hi en seyt niet/ ghi sult mi een huys
maken/ maer hi seyt/ ick sal v een huys

Pater noster.

Maeken) als nu uwen tijt vervult is / dat
ghi met uwen vaderen slapende ligt / so
wil ic u laet na u verwecke / dat u uwe
lijue comen sal (hier spreekt hi van Chri- **Rom. 1.**
stus / die welcke van David geboze was
vanden sode David naden bleesche) dien
wil ich sijn rijck voorspoedich make / die
sal mijnen naem een huys timmeren / en
ich wil den stoel sijne rijcs voorspoedich
maken ewelick / ende ich wil sijn vader
sijn / ende hi sal mijn sone sijn. Hier ver-
staet ghi claerlich dat van Christus ghe-
propheteert was / want Salomons rijck
en duerde niet ewelic / so en was hi niet
desone / maer twas Christus die Sone **Rom. 1.**
Gods / na den gheest / wiens rijck ewe- **Luc. 1**
lic duere sal / die heeft bequaem geweest
om God een huys te timmeren. En nu
quam Salomon / midts dat hi Davids so-
ne was / ende om dat hi sijns vaders rijck
regerde / meynende dat hi des Heeren
huys soude timmeren / van tghene datter
ghepropheteert was / treckende tot hem
waert / maer neen / God en hadde he niet
bercozen / om thuyt des Heeren te tim- **Mar. ix**
meren / daer in dat de heere rusten sou- **Luc. iij**
de inder ewicheyt / maer Christus wast
so hi getuycht: Dit is mijn beminde So-
ne / hoort hem / dit is mijn beminde sone /

Wetlegghinghe opt

2. Pet. i

inden welken ick een goet behaghe heb
be. Nu hebt ghi ghehoort hoe dat Salo-
mon den tempel stichte/sonder tveuel van
den heere. En oec en sult ghi nieuwers
bindē in de heylighe schrift/dat God be-
uolen heeft tempelē (oft kerckē te stich-

act. xvij

ten) want Paulus seyt: God die een hee-
re is des hemels en der aerde/en woont
niet in tempelen met handen ghemaect.

1. re. vij

Ende oock seyt Salomon selue: Wat

2. pa. vi

meynt ghi oock/dat God opter aerden
woont: Siet den hemel/ alder hemelē he-
mel en mogen v niet begrijpen/hoe sou-
det dan dit huys ghedoen/ dat ic getim-
mert hebbe. Nu dan ons Vader/ ghi sijt
inden hemel/ wilt ons hier opter aerde
berleenen warachtighe kennisse (wi die
v hinderen sijn) hoe wi v sullen te rechte
moghen behaghelick sijn. Want o hemel-
sche Vader/ sonder v en vermoghen wi
niet met allen. Dus comen wi tot v/doer
tveuel ws beminden soons Jesus/ segge

Joā. xv

de: Ist dat ghi in mi blijft/ en mijn woort

Joā. xvi

den in v bliue/ ist dat ghi den Vader pet-
bidt in mynen naem/ so sal hijt v gheue.
Dies bidden wi o hemelsche Vader/ dat

Jo. iij.

wi in v moghen bliuen/ ende v woorden
in ons/ so sullen wi v moghen aenbidde
inden gheest/ ende inder waerheyt/ het

Pater noster.

Gheue dat v behagelich sal moghen sijn/
tot uwer eeren/ende tot onser alder ghe-
richticheyt moet gheschieden.

Geheylt worde uwen naem.

O hemelliche Vader/laet v ghelieuen/
dat uwen naem van ons arme katijuen
mach geheylt worden. Uwen naem is
den naem Iesus Christus/wat Christus
seyde: Ick ende de Vader sijn een/ ghe-
loofte ghi in mi/dat ic inden Vader/en de
Vader in mi is. En Christus sprack. **M**v
is mijn siele verschriet/en wat sal ic seg-
gen. Vader helpt mi wt deser bren/noch
tans daerom ben ick in deser bren geto-
men / Vader prijsst uwen naem. Doen
quam een stemme wt en hemel/segghen
de: Ende ick hebbe hem gheprezen/en
ick wil hem weder prijsen. Den naem
des Heeren was gheprezen doer den En
ghel/die seyde tot Ioseph : Dat Maria
ontfangen heeft/dat is vanden heylighē
gheest/en si sal eenen sone baren/en sine
naem sal Iesus heete/wat hi sal sijn volc
salich maken van haer sonden. En de En
ghel seyde tot Maria: En ontstiet v niet
Maria/want ghi hebt gracie gheuonde
bi Godt/ siet ghi sult ontfanghen in
den lichame/ende sult baren eenē sone/

Joan. i
Jo. xiiij
Joā. viij

Mat. i

Luc. i.

Wtlegghinghe opt

ende sult sinen naem heeten Iesus/ dese
sal groot sijn/ en sal wordē geheeten eer-
sone des alder hoochste. En God de hee-
re sal hem gheuen Davids sijns vaders
stoel/ en hi sal een Coninck sijn ouer dat
huys Jacob inder ewicheyt/ ende sijns
rijcs en sal gheen eynde sijn. Hier hoort
ghi nu merckelick/ dat dese Iesus was/
die den tempel stichten soude/ wiens rijk
eewelick dueren sal/ als bozen verclaert
is. Nu dā so en wasser Salomon niet toe
ghegroeyt/ daerom so moet den naem
Iesus gheheylt sijn/ die daer weerdich
is om den tempel te stichten/ en die daer
weerdich is tboeck te ontfaen/ en sijn se-
uen segelen open te doen/ want ghi sijt
ghedoot/ ende hebt ons met urwen bloede
gerocht wt alle gheslacht/ ende tonghen
volck en naciē/ en hebt ons Gode tot
coninghen ende priesteren ghemaect etc.
Want wi
sijn gewasschen/ gheheylt ende gerey-
nigt en gerechtueerdicht/ doer den naē
ons heeren Iesu Christi/ ende doer ons
Gods gheest. Daerom heeft hem God
poch verhooght/ ende heeft hem eenē naē
ghegheuen/ die ouer alle namen is/ op
dat inden naem Iesu hem buyghen alle
kniē/ die in hemel/ ende op aerden/ ende

Apoc. 6

1. Cor. 6

Phi. 3

Pater noster.

die onder der aerden sijn / ende alle son- **Act. iij**
ghen sonden belijden dat Jesus Christus
die heere si / tot prijs Gods des Vaders /
ende in geenen anderē en is salicheyt / dē
menschē en is oock gheenen anderen naē
ouder den hemel ghegheuen / daer in wi
salich sullen worden. Dies si den naem **Apoc. I**
Jesus ghebenedijnghe / ende eere / ende
prijs ban ewicheyt tot ewicheyt. Also
moet gheschieden tot uwer eeren o he-
melche Vader / metten soeten naem Je- **psa. cxv**
sus. **Niet ons heere niet ons / maer uwē** **Apoc. xv**
naem gheeft de eere / want ghi sijt alleē
heplich.

W rijck si ons toecomende.

Het rijck Gods en sijn gheen tempelē
ban menschen handen ghemaect / also de
propheet Esajas beschrijft in sijn. lxvi.
ca. ende als boren daer af verclaert is. Ja
maer nu mochte yemant braghen / welck
(oft wat) is dat rijck Gods. Dit ist / alser **Lu. xvij**
staet / doen Christus gheuraecht was vā
den phariseen. Wanneer coemt dat rijck
Gods? Antwoorde hi / ende seyde. Dat
rijck Gods en coemt niet met wtwendig-
ghen ghebare / noch men en sal oock niet
legghen / siet hier oft daer ist / want siet /
dat rijck Gods is inwendich in v. En ist

Wtleggginghe op

Math.
xxij.

Col. ij.

dat yemant dan tot v seyde / siet hier is Christus / oft daer / so en ghelouuet niet. Want daer sullen veel valsche Christenen / en valsche propheten opstaen / ende sullen groote tekenen en wonderlicheden doen / also dat verleyt soude worden in dwalinghe (waert moghelic) oock die wtuertcozene / siet ich hebt v te horen geseyt. Hier hebt ghi gehoort / hoe dat ruc Gods niet en coemt met wtwendighen ghebare. Daeromme seyt Paulus: ist dat ghi nu ghestoruen sijn met Christo / bader werelt insettinge / wat laet ghi v daer bagen met insettinge der werelt / als off ghi der weereit noch leedet / die daer seggen / ghi en sult dat niet aenroeren / ghi en sult dat niet eten noch drincken / ghi en sult dat niet doen / welck he seluen onder de hande verteert / en is na geboden en leere der mensche / welke hebben wel een schijn der wysheyt / doer selue wtghecozen geestelicheyt / en ootmoedicheyt / en doer dat si dat lichaem niet en sparen / en aen dat vleesch gheenen cost en keeren tot sijnder nootdrift &c. Maer wi en sulden al op der gesaliden fabulen niet achten / want wi sijn al ghelijck den tempel des alderhoochsten / trecken Gods Jesum Christum ontfanghende doert gelooue

Pater noster.

Alles staet Eph. iij daer Paulus seyt: **¶** **Eph. iij.**
buyghe mijn sinen voor den Vader ons
heeren Jeshu Christi/die de rechte Vader
is/ouer al wat Vader heet/ in hemel en
in aerden/ dat hi is gheue na de risedom
me nlijnder heerlicheyt/met cracht sterf
te worden door sinen geest aenden inwē
dighen mensche/ en Christum te woonē
doer dat ghelooue in uwer herten/ende
doer de liefde ingewortelt en ghegront
te worden/ op dat ghi moecht begrijpen
met allen heyligen/welc daer si die bree
de/en die lengde/en die diepte/ ende die
hoochde/oocht te bekennen die ouergaen
de liefde der kēnissen/op dat ghi veruult
wort met alderley Gods volheyt. Daer **Eph. iij.**
omme en sijt ghi nu niet meer gassen/en
de bremdelinghen/maer borghers met
ten heylighen ende huysgenootē gods/
ghetimmeret opten gront der Apostelen/
ende der Propheten/daer Jeshu Chris
tus den hoeksteen af is/op welke al
derley timmeringhe in een ander ghe
woecht wordt/die wasse tot eenen heyli
ghen tempel indē heere/op welchen ghi
doch mede ghetimmeret wordt/tot een
der woonstadt Gods inden gheest. Dat **i. tim. iij.**
ghi dan nochtans weet/hoe dat ghi wa
nselen sult int huys ws Godts/welcke

Wleggingheope

2. cor. vi daer is die ghemeynte des leuendighen
den Gods. Ghi sijt den tempel vanden leuen
den God/ghelick als God spreect. Ic
wil in haer wonen/ende in haer wande
len/ende ich wil haer God sijn/en si sul
len mijn volck sijn. En weet ghi niet dat
1. cor. ij ghi den tempel Gods sijt/en dat de geest
Gods woont in v? So wie den tempel
Gods scheyndt/ die sal God scheynden/
1. cor. vi wāt den tēpel gods is heyligh dat sijt ghi.
Daerō bliet alle oncuysheyt wāt alle son
dē die de mēsche doet is buytē den lichaē/
maer die oncuysheyt doet/ die sondicht in
sijn lichaem/ oft en weet ghi niet dat uwe
leden sijn eenen tempel des heylighen
Geests die in v is/ die ghi van God hebt
ende ghi en sijt ws selks niet/ want ghi
sijt dier gecocht/ daeromme glorzificeert
ende loeft God in uwen lichame/ en in
den gheest/ dwelck God toebehoort.
O hemelsche Vader/ na dien dat de ghe
meynte Christi/ dat sijn de gheloouighe
v ontfanghende sijn in haer lieder herte
(herte wort doer den ghelooue ghereyn
2. cor. xv. nicht/ alker staet) So bidden wi v o he
melsche Vader/ dat ghi v rücke ons laet
toecomen/ dat wi v volcomelick moghē
epb. ij. ontfanghen inden gheest/ en inder waer
heyt. Maer die daer can overuloedigher

Pater noster.

doen bouen alle dat wi bidden oft verstaen
nader cracht die daer werct in ons/dien
si prijs inder ghemeynten die in Christo
Jesu is/tot alder tijt/van ewicheyt tot
ewicheyt/so moet geschieden. Die mi **Jo. viij**
lief heeft (seyt Cristus) die sal mijn woorden
houden/ en mijn Vader sal hem lief
hebben/ ende wi sullen tot hem comen/
ende wooninghe bi hem maken. **Joan. vi**
Hemelsche Vader gheeft dat wi lief hebbē/
uwen lieuen ende beminden sone/want
wi en moghen hem niet lief hebben/het
ten si ons van v ghegheuen/want nie-
mant en mach tot hem comen/hien si vā
v ghetrocken. Dus o hemelsche Vader
treck ons dat wi tot hem moghen comē.
Joan. x.
Want hi is de doore/niemant en mach in
sijn rijcke comen/ten si doer hem/welck
rijck ewelick dueren sal. Dus o hemel-
sche Vader/v rijcke si ons toecomende/
hier ende hier namaels. Maer v rijck en
is van deser weerelt niet/daerom die v **Jo. xvij**
rijck ontsaen willen/moeten de weerelt
beraken/ende Christum na volghen.
Tot uwer eere o hemelsche Vader moet
gheschieden.

Wen wille gheschiede opter
aerden, als inden hemel.

Wflegghinghe opt

Matth.
xii.

Joan. xv

Rom. x.

Joan. i.

Och hemelsche Vader/ die daer sijn
aerden/rekent Iesus Christus uwen be-
minden Sone/sijn moeder en broeders.
Dies verleent ons o hemelsche Vader/
dat uwen wille in ons gheschiede/ wāt
sonder v wi niet en vermoghen. En dit
is uwen wille/so Christus seyt/ Joan. vi.
So wie den Sone liet/ ende ghelooft in
hem/ dat hi het eewich leuē hebbe. O dā
hemelsche Vader/ verleent ons dat wi
moghen gheloouen in uwen beminden
Sone Christo Iesu/ want sonder v en
moghen wi niet gheloouen/ want het
ghelouue coemt wt dat hooren/ dat hoo-
ren wt Gods woort/ dat welck ghi siet
allser staet. Inden beghinne was dat
woort/ ende twoord was hi God/ ende
God was twoord. O hemelsche Vader/
uwen wille gheschiede opter aerden/ge-
lyck inden hemel/ daer gheschiet uwen
wille/ ende niemant anders wille/ daer-
omme is daer eendrachticheyt/ daerom-
me moet hi also wel opter aerden ghe-
schieden/ als hi inden hemel doet/ ende
niet onsen wille/ maer uwen wille ghe-
schiede. Want o Heere/ ghi en sult uwe
kinderen niet quaets laten gheschieden/
al schynet ons altemet/ ghelyck de kin-

Pater noſter.

beren als ſi ghecaſtijt worden van haeren
vader/het en greyt haer lieden niet/het
is teghen haer lieden wille/maer de va-
der die ſijn kinderen lief heeft/die caſtijt
ſe. Daerom o Vader ghi caſtijt dien die
ghi lief hebt/ ende al om beters wille/ al
en iſt ſomtijts onſen wil le niet. Want o
vader/ ghi hebt gheleyt/ mach een moe-
der haer kind verlaten/ nochtans en ſal
ich v niet verlaten/ maer coemt ons te
ghemoete/ ghelijck ghi den verloren ſo-
ne doet. Daerom me tghene dat uwen
wille doet/ en mach niet quaet ſijn/ ghi
leydt in de helle/ ghi leydt daer weder
wt/ende al om beters wille. En daerom
me ſeyde Chriſtus: Die in mi ghelooft/
ſal al waert dat hi ſtorue/ die ſal leuen/
Dies moet uwen wille opter aerde ghe-
ſchieden. O heere uwē wille is/ dat ghi
berſmaet al dat buyten het ghelooue ge-
ſchiet/ dat is ſonde. Dus o vader/ ber-
ſeent ons oprecht ghelooue/ dat wi alle
dat ſonde is/haten moghen met uwē wil-
le/ ſo dat het ghelooue vruchten mach
hoortbrenghen (dat ſijn de wercken der
lieden) die welcke v behagelic ſijn. Wat
daer in wort ghi gepreſen/ dat wi vrucht
hoortbrenghen/ en Chriſtū na volghen.
Maer o hemelſche vader/ niemant en

Luc. xv

Joā. xi

Joā. xv

Wtleghinghe opt

beel soect heden ten daghe dat uwen wil
 le gheschie/al bidden si daeromme/want
 het is teghen haer lieder meyninge/want
 soude uwen wille geschiede/beel souden
 daer moeten haerlieden vette maect ende
 laten/ende daeromme gaet haren wille
 boorden uwen. Want seggen si/wi wil
 len dat ghi dit doet/dat ghi dat doet/en
 de willen al ander wegghen binden dan
 Christum/want men siet nu meest elck
 verkiest sinen wech/ende laten de wech
 baren die totten leuen leydt (de welke
 Christus is/want hi seyt: Ick ben den
 wech/de waerheyt/ende het leuen)/en
 desoecken doer de verdiensten salich te
 worden/hoe dat des menschen salicheyt
 gheschiet is doer Christum Iesum/ende
 en eyscht ons anders niet/dan dat wij
 weldaet aen onsen naesten bewijlen sul
 len/ tsonende dat wi Christum lief heb
 ben. Want seyt Christus/ dits mijn ghe
 bot/dat ghi maltanderen lief hebt/ ghe
 lück als ick v lief gehadt hebbe. Dus si
 len wi onsen naesten lief hebben als ons
 seluen/want het is den wille des wa
 ders. Maer men en acht heden ten da
 ghe niet seer op de liefde/maer het is
 ouer al haet ende nūdt/ende dan isker te
 biechten te gane/ende quijtsheldinghe

Joā. xv.

Vater uoster:

van sonden te halene/ na dat men ghelt
heeft/en sijnt niet groote duechden die
men om ghelt crijcht/iaet seker/also men
de spielle draecht. Ende daeromme seyt
God:mijn volck heeft twee quade din-
ghen ghedaen / si hebben mi / die fonteyne
des leuenden waters verlaten /
ende hebben haer lieden buyle stincken-
de putten ghegrauen/ die gheen water
en houden. Ende also ist nu/want si heb-
ben de heylighe leere Christi verlatē/en
de hebben haer seluen/ so Paulus seyt/
na haer eyghen lusten leeraers niet ho-
pen vergadert/na welcke haer de ooren
suecken/ ende keeren haer lieder ooren
bander waerheyt/ende keeren haer tot
fabelen. Ende van de duechden die haer
lieden ouerschieten/(de welcke weynich
sijn)elcken vercoopende na dat sijn gelt
ghedraecht. Daer ghi ons Vader noch
tans so vriendelich roept doer den Pro-
pheet Esaiam: Alle ghi die dorst/coemt
totten water/ ende ghi die gheen ghelt
en hebt/ haest v coopt ende etet/coemt
coopt sonder ghelt. Hier hoortmē claer-
lich dat God gheen ghelt ghebreck en
heeft/ want het is hem al onderdanich /
dies en sullen wi na haer pardoenē niet
draghen/noch op haer inskellinghē niet

ij. Tim.
iiij.

Wlegginghe opt
achten/oft het en si dat si met Christo aē
Eclai. f. corderende sijn. Ende het is te duchten
dat God noch segghen sal/ wie heeft dit
van u gheeycht/ wie heeft alsulchs van
uwen handen begheert? Nu dan o hemel
sche Vader / laet uwen wille opter aer-
den gheschieden/ ghelijck als inden he-
mel/ ende leert ons alle menschen wille
schouwen/ende leert ons dat uwen wil-
le ons kenlich sijn mach. Van sal uwen
wille opter aerden gheschieden/ ghelijck
heb. xij hi doet inden hemel. God des vrede/die
banden dooden den herder der schapen/
doer dat bloet des ewighs testaments
ons heeren Jesu Christi wt gheleydt
heeft/die make ons bequaem in alle goe-
de wercken/om sinen wille te doene/ en
de doe ons dat hem behaghelich is doer
Christum Jesum/den welken si prijs vā
ewicheyt tot ewicheyt/ tot uwer eere
o hemelsche Vader moet dat gheschie-
den.

Gheeft ons heden ons dage-
lics broot.

Och Vader gheeft ons recht onsen
nooddrift/dat ons lichaem mach onder-
houden sijn tot uwer eeren / ghi die het
see voetsel gheeft/ en de ionghe rauen

Vater nocker:

die h aentropen / gheeft ons docht ons **Psalm:**
soetsel. **Maer o heere / ghi hebt geleyt / cri bi.**
dat wi niet sorghen en sullen om eten en
de om drincken / **Want ghi voorziet die mat. vi.**
hoghelen inder lucht van eten ende van
drincken / ende hoe veel te meer ons / wi
die heel weerdigher dan de voghelē sijn.
Ende daeromme heere voorziet ons vā
onsen nootdrufft / dat ons lichaem mach
heden onderhouden sijn / want wi en sul-
len voor den dach van morggen niet sor-
ghen / maer elcken dach sal sijn eyghē sor-
ghe hebben. **Dus verleent ons hede ons**
daghelicks broot / niet tot gullicheyt /
maer slechts om het lichaem te onderhou-
den soot h behagelijcken is / dat is in so-
berheyt te nemen met danckbaerheyt / in
betamelicheyt tot uwer eeren wilt ons
verleenen. Maer och Vader / verleent
ons heden ons daghelics broot der sie-
len / welck broot is h goddelick woort / luc. iiii.
alster staet. De mensche en leeft niet al-
leen viden broode / maer bi alle woort mat. iij.
dat tot Gods mont coemt. Ad heere aē-
siet den hongher die wi hebben / de wel-
ke langhe handen prophet Amos ghe- Amos.
propheteert is / want men en mach tottē vij.
broode niet gaen (dat is tot h woort)
van dien die den Quetel vander schrap-

Wtlegghinghe opt

- praeye hebben (dat is den Quetel der kennissen) ende bi dien moeten wi grooten
 hongher liden inder sielen/ want men
 en mach v woort niet int opēbaer lesen.
Iu. xi Maer wee v ghi schriftgheleerden/ wāt
 ghi hebt den Quetel der kennissen ont-
 sanghen/ ende ghi en sijt niet daer inne
 ghegaen/ ende hebt verboden den ghenē
Joan. vi die daer in gaen willen. Want o heere /
 wi binden inder schappaeye van v god-
 delick woort der sielē voetsel/ wāt daer
 staet gheschreuen/ dat uwe beminde So-
 ne seyt: Wie tot mi coemt/ die en sal niet
 hongheren/ ende wie aen mi ghelooft /
 en sal nyimmermeer dorsten. Ja/ maer o
 heere/ waer salmen v binden om tot v
 te comen? **Onderloets** de schriftuere/ die
Joan. v tuycht van mi/ dat ic ben sittēde ter rech-
Ephe. ij ter hant mijns Vaders inden hemelen/
Ro. viij Ja/ maer o heere/ het staet beschreuen/
Col. iij. dat vleesch noch bloet int rijk Gods niet
i. Pe. iij en mach comen/ Ja dats wel waer/ maer
i. cor. xv v lieden geest sal daer sijn/ die mach daer
Joā. xv. sangt mi inden gheest/ coemt tot mi in-
 den gheest/ ende ick sal v mijnen gheest
 seyn den/ ende die sal v leeren/ waer me-
 de dat ghi v siele boeden sult/ die sal van
 mi ghetuyghen/ ia waer mede sal hi ons

Dater nocker.

leeren dat wi de siele boeden sullen: hi sal
b leeren dat ghi wercken sult/om te ghe
crügen spijse die daer niet en verga/mer
bliue in dat ewich leuen/de welke ick
b lieden gheuen sal. Welc is de spijse die
ghi ons gheuen sult? M yn spijse is dese
dat ick den wille doe des gheens die mi
ghesonden heeft. **Ab** siet ghi lieden oock
sinen wille te volbreughen/ dat wert v
spijse. **Ja** welck is den wille ws Vaders?
Den wille mÿns Vaders is dese/ so wie
den Sone siet/ en gelooft in hem/ dat hi
dat ewich leuen hebbe/ ia/maer hoe sul
len wi b sien? **Juden** gheest moet ghi mi
aensien/ende niet iuyste metten lichame
lichen ooghen/ want daer staet geschre
uen. **Salich** sijns die daer gheloouen en
de niet en sien. **Maer** hoe sullen wi ghe
loouen ende vastelijck betrouwē in v? **Al**
sults als de schriftuere van mi getuycht/
wat ick ben / ende oock wat ghi doen
moet/ dus becommert v altijt met der
schrift ueren/ doende het ghene dat daer
in staet/ende niet anders/ wāt wat daer
byten spreect/ end ooch niet. **Ja**/maer
v heere/hoe sullen wi dat ghelooue ver
crügen/want daer staet/ dat wi sonder
v niet en vermoghen? **Bidt**/ende ghi
sult ontfanghen/ ende wat dat ghi den

Joan. vi

Joā. iij

Joan. vi

Joā. xx

Joā. xv.

Joā. xvi

Wtlegghinghe ope

Dader in mijnen naem sijt biddende/son-
der twijfel hi salt v berleenen/ Ja/maet
hoe sullen wi hem bidden in uwen na-
me? Ghi sult hem bidden om een oprecht
ghelooue te hebben/ dat welke vruchtē
mach voortbrengghen tot sijnder eeren.
Mat. vij Want men kent eenen boom aen sijn
vruchten/ eenen goeden boom en can
geuen quade vruchten voortbrengghen/
Mat. x lo sult ghi inder sielen ghespōst sijn. Ja/
Lu. xviij maer o heere/ daer en is niemant goet
Joā. xvi dan God/ dat is wel waer/ en socht niet
i. Cor. i want ick hebbe die weerd verwonnen/
Lu. xxij mijn gherechticheyt sal ick v geuen/ mijn
Eph. ii bloet sal ick v schencken/ en breeck niet/
Mat. xi want doer mi hebt ghi eenen toeganck
Mat. v totten Vader. Coemt tot mi ghi die daer
arbejdt ende beladen sijt/ ick sal v verma-
ken/ want al ist bi al dien dat ghi hongre-
rich sijt/ salich sijt ghi/ die hongert en
de dorst na der rechtuaerdicheyt/ want
ghi sult verlaet woren. O heere wi dāc-
ken v van v goddelich woort/ dat ghi
ons nu wat hebt laten verschynen/ wat
wi bi dien ontfeken sijn/ noch om duy-
uel/ noch doot/ noch helle te breeken/
Ro. viij want v woort is ons eenen vierighen
schild/ wie mach ons nu scheyden vander
liefsden Gods/ niet wat ter weerd is

Pater noſter.

noch van dat inder hellen ooc is/want v
woort is leuendich / een fonteyne der
wijsheyt. Hemel ende aerde sullen ver. Heb. iiii
gaen/ maer v woort blijft inder eewic. Sap. i
heyt. Dus o hemelsche Vader/geeft ons **Mat. i**
dat wi heden v woort nutten ende ont. xxij.
fanghen moghen/ende altoos/want ghi
lijt elue het woort. Ende salich sijnse die **Luc. xi**
het woort Gods hoozen/ende dat bewa-
ren. O Heere gheeft ons/dat wi te recht
v woort hoozen/ontfanghen ende sma-
ken moghen/so en sullen wi inder ee-
wicheyt niet hongheren/al hongere wi
hier somtijts/maer inder eewicheyt en
sullen wi niet hongheren. Het welcke
ons Godt den Vader/den Sone/met
ten heplighen Gheest gunne/tot uwer
eeren moet gheschieden/wien si prijs/
danck/eere/ende cracht van eewicheyt
tot eewicheyt. Amen.

En vergeeft ons onse schult.

Onse schulden o Heere sijn menichful-
dich/dies comen wi tot v/dat ghi ons
onse schulden vergheuen wilt. Wat nie-
mant anders en mach ons onse schulden
vergheuen/dan ghi alleen/dies comē wi
tot v (indē geest) want ghi segt/die tot **Joā. vi**
mi coemt/en sal ich niet wt iagen. Coēt

Wtlegghinghe opē

- Psalm.** **cxliij.** tot mi alle die arbeydende/ ende beladen sijn/ ende ick sal u vertroostē. Dus o heerre wilt ons troosten/want ghi sijn na bi alle die u aenroepen. Ich vader wi aenroepen u/ dat ghi onse schulden vergheuen wilt/ de welke ontfallic menichfuldich sijn/roepende metten openbare son daer (ons ooghen niet derren ten hemel slaende) heere ontfert u onser / Gode sijn ons arme sondaers ghenadich. **Maer**
- Joā. i.** och vader/ ghi gheeft ons schoone troostelijche woorden/want dat bloet Jesus Christus reynicht ons van allen sonden.
- Tit. ij.** Die hem seluen voor ons ghegeue heeft op dat hi ons verlossen soude vā alder onreynicheyt/ ende reynighen hem also eē volck tot eenen eygendom/dat naerlijck ware tot goede wercken/aen den welcken wi hebben de verlossinghe doer sijn bloet/namelic/ de vergheuinghe der sonden. hi droech onse trancheden/ eē nam onse smerten op hem/ende doer sijn wonden sijn wi gheheylt/ de welke ons sonden selue gheoffert heeft aen sijn lichaem aen den houten/ op dat wi der sonde vry sijn/ende heeft ons vergheuen alle onse sonden/ ende wt ghewist dat hantschrift dat teghen ons was/ende wi die voor tijtts verre waren/ sijn na bi gheworden

Pater noster.

Over dat bloet Christi. Dus o hemellicke
Vader/bergheeft ons onse schult.

**Ghelyc wi onse schuldenaers
bergheuen.**

Ich Vader aensiet den grooten haet
en nijd die inder werelt is/niemant oft
niet veel en willen die eene des anders
schulden bergheuen/daerom ist te duch-
ten dat si dat Vader onse lesen tot haer
der verdoemenisse/want si liede lesen/en
de en weten niet wat si lesen/recht wt ge-
woonten ende costuymen/alsoot haer lie-
den gheleert is int Latijn. Si seggē ver-
gheeft ons onse schulden/ghelyc wi ver-
gheuen onsen schuldenaren/ende en wil-
len niet vergheuen/daeromme bidden
si/dat ghi haer dier ghelijcke soudt ver-
gheuen/maer o Vader het coemt daer bi
datmen haer lieden int Latijn also leert/
want de ghesaliden en willent niet ghe-
dooghen datment int Duytsche leest/
(hoe wel dat sijn ghedooghen moeten)/
want si segghen dattet quaet is/en doen
dat menich mensche lesen tot sijnder ver-
doemenisse/ewelc Gode geclaccht moet
wesen/(God betert) maer en laet ons
haer lieden in haren raet niet volghen/
el ist sake dat si spreken in haer liede ser-

Wtlegginghe ope

- moonen dattet quaet is/ hoe wel dat se
daeromme lieghen/ wi en sullen niet la-
ten te lesen int Duytsche/ ende elcken
in sijn eyghen tale/ ende allen de ghene
dies lesen willen met verstande. En wil
hi verghiffnisse vercrighen/ so moet hi
elcken verghueuen die hem misdacn heb-
ben. Want Christus seyt: Als ghi bidt
so vergheeft/ ist dat ghi yet teghen ver-
mant hebt/ op dat oock verghueue v wa-
der die inden hemel is v ghebreken en-
delonden. Ende sinte Pauwels seyt: ver-
gheeft die eenden anderen/ als yemanc
eemighe clachten tegen den ander heeft
ghelick Christus verghueuen heeft/ also
oock ghi/maer also trecht aen de liefde/
die daer is een bant der volcomenheyt/
ende die brede Gods behoude de ouer-
hant in uwer herten/ende sijt onder mat-
canderen vriendelick/ hertelick/ en ver-
gheeft die een den anderen/ ghelick v
God verghueuen heeft in Christo. En
wreect v seluen niet mijn alder liefste/
maer gheeft plaetse den toorne Gods.
Want daer staet gheschreue. De wrecke
is mijne/ ick salt loonen/ spreect de wrecke-
re. Ist dat uwen biant hongert/ so spijst
hem/ dorst hem/ so gheeft hem te drinke-
lien. Wanneer ghi dat doet/ so salt ghi

Pater noster

sterighe colen op sijn hooft vergaderen/
en laet v ban dat quaet niet verwinnen/
maer verwint dat quaet metten goeden.
En betaelt niet quaet met quaet/ noch
bloekinghe met bloekinghe/maer daer
teghen gebenedijt. Staet na dat goet is
i. pet. iij
i. thes. v
Luc. viij
nder malcanderen/ en tegen alle men-
schen/hebt lief v bianden/ doet wel die v
haten/ ghebenedijt die v vermaledijen /
bidt voor die v lijden aendoen/ bemint v
bianden/ en doet wel en leent/ also dat
ghi daer voor niet weder en hoept/ so sal
uwe loon groot sijn/ en so suldi kinderen
des alder hoogste sijn/ wat hi is goeder-
tieren ouer die ondancbare en quade me-
schen. Daerom weest barmhertich/ als v
vader oock barmhertich is/ en oordeelt
niet/so en wordt ghi niet veroordeelt /
en berdoct niet/ so en wort ghi niet ber-
doemt/ vergheeft/ so wordt v vergeuen/
gheeft/ so sal v ghegeuen worden/ een
volle gedrukte opgehoopte en oueruloe-
dige mate salmen in uwen schoot geue/
want ghelijck met dier maten daer ghi
mede meet/ salmen v weder meten. Be. Thre. v
heert ons heere/ en wi sullen bekeert hiere.
worden/ want ghi sijt die in ons wercht xxi. Phil. ij.
den wille ende dat volbrengghen. Die al. Eph. i
ledinck wercht na den raet dijns wils.

Wetlegginghe ope

Ephe. i

Dus o ons Vader gheeft ons vergiffenisse van onsen schulden/want doer uwe kennisse wi vergheuende sijn alle de ghebede die ons yet misdaen hebben/ Och Vader gheeft ons altijt oprechte kennisse/ dat wi vergheuen moghen die ons misdaen hebben/ oft misdoen sullen/ so sult ghi onse schulden vergheuen/ gelijk wi onse schuldenaren vergheuen/ want wt

Rom. xi

b/doer b/ende in b sijn alle dinghen/dies si b prijs inder ewichsyt.

En leydt ons niet in becooringhe.

O hemelsche Vader en leydt ons niet in eenighe becooringhe/want ghi o heerre ende hemelsche Vader weet de goede wt becooringhe te helpen ende te verlossen/ och Vader schenck ons uwe goetheyt/ende leert ons in uwen weghe wandelen/so sullen wi goet sijn doer b/ende niet wt ons seluen/want wt ons en coemt niet dan alle sonde/ ende allen toorn/ en alderhande quaet/ dat niet behagelic en is in b aenschouwen/ want van onser naemere weggen en hebben wi niet dan alle boosheyt/ende hebbē wi yet goets dat coemt van b/dies och vader en leydt ons niet in becooringe/ wāt o heere wi was

Pater noster.

den becuert vā de weerelt aent een eynde/
die coemt al sineckende/ ende soude
ons gheerne locken met haren wtwen-
dighen ghebare/ ons belouende schoone
ghiften ende groote rijckdommen. En-
de die de werelt na volghen willen/ val-
len banden ghelooue/ daerom en leydt
ons niet in de becooringhe/ dat wi van
dat ghelooue niet en dwalen/ maer ver-
leent ons cracht ende stercheyt/ om de be-
cooringhe der weerelt niet al haer verzie-
ringhe te wederstaen/ so sal si die wt ge-
trocken is niet al haer mepleghers/ om
ons te becueren/ sal verwonnen sijn van
ons doer v. Och Vader aen dander side
so coemt het vleesch niet sinen wellustē/
om ons te becueren/ ende wi van natue-
ren wegen ghenegen sijnde om t vleesch
te volghen/ ende sinen raet te doene/ en
moghen t vleesch niet wederstaen niet si-
nen wellusten/ ten si och Vader dat ghi
ons wt die becooringhe leydt/ oft anders
so soudent wi het vleesch niet sinen wellu-
sten na volghen/ en sinen wille ende be-
gheerte volbrēghen. Dus o ons Vader
leydt ons wt die becooringhe des vleesche/
dan sullen wi die tottē vleesche geneghē
sijn om hem te volghen in al sinen raet
en daer/ een walginghe van dat vleesch

Wtlegghinghe opt

hebben/ende het en sal ons niet moghen
becoozen/dan also verre alstet v eere in
ghelegghen mach sijn/en t sal v̄ ons doet
v verwonnen worden. **1. pet. v** Och Vader aen
siet oock hoe dat onsen partijghen viant
rontomme ons loopt/als een briesschede
lecu/om ons geheel te verderuen/en te
niete te brengen/benijdende dat ghi ons
vercozen hebt om v kunderen te sijn/dies
o vader eenen haet hebbende/leyt men
ghe liften/en laghen om ons gheheel te
verderuene/willende dat wi v ghebode
ouertreden souden/om dat ghi ons hem
ghelick soudt maken/die ghi wt v rick
ghestooten hebt/en de helle tot sijn deel
berleent hebt totten oordeel toe. **2. pet. ij** **D**ader en laet ons hem niet ghelijc wor-
den/maer berleent ons v ghenade/dat
wi hem wederstaen mogen/als dat hi ons
niet en bliue becoozen/maer dat hi van
ons doet v mach ronderbrocht sijn/dies
o Vader en leydt ons niet in becoringe/
want si ons vianden/sijn wtghetrocken
niet een groot ghetal van ruyteren en
de knechten/wel boozsien in alo om ons
niete te brengen/dies o Vader wi gee
nen troost wetende/want van ons selue
en hebben wi niet dan alle bedroch/en-
de waer dat wi ons keeren en binden

Vater noster.

niet wens gheen hulpe dan van v / dies
comen wi tot v ende begeerē onder uwe
standaert te stane / dat ghi ons hulpe ons
toeblycht moecht sijn / want o heere si
onse vianden sijn uwe vianden / daerom
me o heere begheeren wi ende bidden
hertelich / dat ghi ons wilt harnasch ver
leenen dat wi mogen gewapent sijn met
ten schild des geloofs / en verleēt ons ge
weer om onsen viant te wederstaen / dat
sweert vs godlicks woorts / en dat wi
met dien gheweere onse en v viandē mo
ghen verwinnen / ende seyndt ons uwen
heylighē geest / dat die ons leytsman si /
ons leerende waer mede dat wi onse vi
anden wederstaen sullen / en hoe wi haer
lieden verwinnē sullen / dan sullen si die
wtgetrocken sijn om ons te becoorene /
en te niete te maken / tot schande wtghe
trocken sijn / want si sullen doer v onder
stant / doer v hulpe van ons verwonnen
worden / want daer eenen strijt is / daer
moet oock victorie sijn. Dies laet ons o
heere de victorie hebben / want al ist hi
al dien dat wij omringt sijn van onse vi
anden / ende althit oploep van alle can
ten / gheeft ons o lieue heere dat wi vol
standich staende moghen bliuen / ende
niet en wijcken / so sullen wi salich sijn.

Eph. vi

Wtlegghinghe opt

Matt.
xxij

Want daer staet die volckadich blijft tot ten eynde sal salich sijn. Daerom o heere verleen ons een alkulche volckandicheyt/so sullen wi de victorie hebbē doer uwe ghenade ende barmherticheyt aen onse vyanden/ ende en sullen ons niet moghen deeren/al ist bi al dien dat hi ons wat becuerende sijn. Want also sint Jacob seyt: Salich is die man die temptatie

Jaco. i.

berdzacht/want als hi beproeft is/so sal hi ontfangen de croone des leuēs. sijn lieue broeders achtet booz enchel bliffrap als ghi valt in menigerhande becoringe weet dat b beproeft ghelooue berduidicheyt werct. Daeromme al ist bi al dien dat wi somwilen in becoringhe vallen/laet ons tot onsen capiteyn blieden/ende sonder twyfel hi sal ons verlossen/en al ist bi al dien dat eenich mensche hā eenigher misdact booz comen soude/so sullen wi doen also ons Paulus leert/ende

Gal. vi

enderwijst hem met eenen saechte ende ootmoedigen geest/ghi die gheestelick sijn (si sijn al gheestelic/die God geestelick maect) daeromme siet op b seluē/dat ghi oock niet ghetemteert en wordt.

i. Cor. x

staet/mach wel toesien dat hi niet en valle. Dus o Vader en leydt ons niet in ee-

Pater noster.

nighe temptatien (oft becozingen) maer
ghi die ons niet dan menscheijcke tem- **i. Cor. x**
tatten laet betreden/want ghi ooc Godt
ghetcourse sijt/die ons niet en laet tem
teren ouer ons vermoghen/maer maect
neffens die temptatien een wtcomē dat
wi conne verdragen. Dus en leydt ons
niet in temtatie (oft becozinghe).

**Maer verloft ons vandē qua
den.**

Och Vader/aensiet hoe menich quaet
datter nu op banden is/die eene spreekt **psal. xiiij**
metten anderen onnutte dinghen/ende
spreken flatteringhe inet oneenighe oft
twistighe herten. Daerom o heere roe-
det wt alle flatteringhe/ende de tonge
die daer stoutheyt spreekt/die daer leg-
ghen/onse tonghe sal de ouerhant heb-
ben/ons behoort te spreken/wie is onse
heere &c. Daer toe so sijn oock dese ban- **Isaias.**
den wijn dul gheworden/ende gaen al **xxviiij**
tymelende van stercken dranche/want
beyde de priesters ende profheten sijn
dul van sterckē dranch/si sijn inden wijn
berusmoort ende tymelen van stercken
dranche/si dolen int profheteren en pre-
dicken/ende int oordeelē missen si/wāt
alle tafelen sijn vol spouwens ende ong-

Wtlegghinghe opt

- Esa. lvi** **sup**uerhepts/ia doock alle plaetsen. ⁊ ce.
De herders en hebben gheen verstant/
een yeghelijcke siet op sinen wech/ende
een yeghelijck heert hem tot sijnder grie-
richeyt in sinen staet (ende segghen) coët
hier/laet ons wijn halen/ en vullen ons
dat wi droncken wordē/ende doen moz-
hie. iij ghen gelück als heden/ia ende noch veel
meer ⁊c. Si sijn wijs ghenoech quaet te
doen/maer goet te doen en willen si niet
leeren. Daeromme och Vader verloft
ons banden quaden/ dat wij met hem
niet gelijk en worden/want het sal haer
lieden gheschieden/ also de Propheet ge-
Zac. xi. propheteert heeft: Die herders en spa-
ren haer selfs volck niet ⁊c. Siet/ ick sal
herders inden lande berwecken/die dat
verlozen niet en soecken / ende na dat
beroordeelde niet braghen en sullen/die
dat ghewont niet heelen/ ende dat ghe-
sont niet besorghen en sullen/maer die
der beste schapen bleesch eten/en haer
clauwen afschozen sullen. O ghi onnut
te ende dwase herders / die de schapen
berlaet/ dat sweerdt sal op uwen arme
comen/ ende op dijn rechte ooghe suldi
Eze. xij blint worden. Wee den dullen prophe-
ten/ die haren eyghenen gheest volgen/
ende mijn hant sal comen ouer die Prop

Pater noster.

pheten/die daer predicken daer niet wt
en coemt/ende loghenen propheten/
si en sullen in die verlaatinghe mijns
volcks niet sijn. Want die driuers van
mijnen volcke sijn kinderen/ ende wijue
regeren haer. Daeromme/ wee den ghe
nen die bi hem seluen wijs is/ en hou t
hem seluen booz berstandich. Och vader
wilt ons berlossen vanden quaden / wi
die v kinderen sijn/ op dat wi niet meer
kinderen (der menschen) sijn/ ende ons
waeyen ende beweghen laten van alder
ley winden der leeringhen/ doer schalck
heyt der menschen/ ende loosheyt/ daer
si ons mede aengaen/ om ons te berley
den/ maer verleent ons een allulckē ken
nisse/ dat wi mercken moghen wie dat si
sijn/ gheluck ons Paulus leert/ seggen
de: Ick bemanē v lieue broeders/ dat
ghi mercken wilt op die ghene/ die twee
dracht ende argbernisse maken neuen
die leere die ghi gheleert hebt/ en scheydt
v van alsodanighen/ want alsodanighe
en dienen niet den heere Iesu Christo/
maer haren buyck/ ende doer soete pre
dicatie ende smeekende woorden ber
leyden si die ontschuldighe herten. Wieromme
laet v seluen gaeye / want
dat weet ick/ dat na mijnen afscheyden

Esa. iij.

Esa. b

eph. iij.

Ro. xvi

Act. xv.

Wtleggginghe opt

sware woluē onder v sullen comen/die
 de bergaderinghe niet verschoonen oft
 sparen en sullen/ ende wt v seluen sullē
 dooch mannen opstaen/ die daer verkeer-
 de leeringhe sullen spreken/ om de disci-
 pelen na haer te trecken. Ende ooc seyt
 8. pet. 5 sinte Peeter: Daer sijn ooc gheweest on-
 der den volcke valsche Prophteten/ als
 oock onder v sullen wesen valsche lee-
 raers/ die beneuen in brenghen sullen
 verderffelijcke secten/ ende verlakē den
 Heere diese ghecocht heeft/ ende sullen
 ouer haer seluen brenghen een haestige
 verdoemnisse/ ende veel mensche sullē
 na volghen haer verderuen/ doer wel-
 ke sal den wech der waerheyt verlastert
 worden/ ende doer giericheyt met ver-
 snerde woordē sullē si van v comenschap-
 pen/ dat is also veel te segghen/ al tge-
 ben/ ende also verleyden si de gheheele
 weerelt onder tschijn van duechden/ en-
 de si sijn daer af dat Christus seyde: Dit
 mat. xv volck ghensact mi metten monde/ en si
 12. la. xix eeren mi metten lippen/ maer haer heer-
 te is verre van mi/ maer si dienen mitte
 bergheefs/ als si leeren alsodanighe lee-
 re/ die anders niet dan menschen ghebo-
 den en sijn. Ende daeromme alle plan-

Pater noster.

dinge die mijn hemelsche Vader niet ge
plant en heeft/sal wt gheworpen worden **mat. xv**
(Daeromme) laet se baren/si sijn blind/en
de leyders der blinden/maer als de een
blinde den anderen leydt/so vallē si bey
de inden put. Daeromme o lieue Vader **mat. xv**
wilt ons planten/dat wi beschermt mo
ghen sijn van de blinde leytslieden/dat si
ons niet en leyden inden put der hellē/
maer verlost ons vāden quaden/eū ber
teent ons dat wi niet en ghelouen een **i. Jo. iij**
yeghelic gheest/maer dat wi proeuen
moghen/off die gheesten van v sijn/wāt
het sijn veel valsche propheten wtghe
gaen inder werelt/ende en willen die **ij. tim.**
salighe leere niet verdraghen/maer ver **iiij.**
gaderen leeraers niet hoopen/na haer
eyghen lusten/na welke haer de dozen
wecken/ende keeren haer dozen vāder
waerheyt/ende keeren haer dozen tottē
sabelen (der menschen gheboden oft lee
re) maer laet ons wackerlic sijn doende
het werck eens Euangelischen predi
cants/onse dienst redelic wtuerende.
Want dat hooghe gheacht is voor den **Luc. xvi**
mensche/dat is een afgrūselicheyt voor
v. Want al ist bi al dien/dat si hier alle
boozspoet hebben/het en sal maer eenen
soorten tijt ghebueren/bi dat eewich is.

Wtlegghinghe ope

Mal. ij. Want die godloose geluck en voozspoet
 hebben/en het vergaet haer in allen din-
 ghen wel. Het is gebuert als ic hier qua-
 ende sach die ongodlichkeiten/dier gheen
 ghetal en is/en mijn siele sach veel mis-
 doende/en mijn herte grinck wt/want ic
 sach hoe ghuse sondighen liet/ ende ghi
 spaerde die ongoddelick deden/ende ghi
 verbeet v volck/ ende behielt v viandē.
 Wac. i. Dat ghewelt gaet bouen recht/daerom
 me moet die wet wanchelen/ ende daer
 en can gheen recht totten eynde gheco-
 men/wat de godloose bedriecht den ge-
 rechten/daerom ist dat verkeerde von-
 nissen gaen &c. Waerom liet ghi dan op
 die verachters en swijghet/ ende lietste
 doer die vingeren/dat die godloose ver-
 sint den ghenen die bromer is dan hi/
 en ghi laet die menschen gaen/ghelijc de
 bisschen inder zee/en ghelijc die cruppē
 de dieren/dat gheenen heere en heeft/si
 treckent al metten anghelen op/en ban-
 gent met haer netten/en brengen te sa-
 men in haer garen/dies verblūdē si haer
 en sijn vrolick/daerom offerē si haer net-
 ten/en roocken haer garen/wat doer de
 selue haer deel so bet/ ende haer spijse so
 wtghelesen ende verteert is. Daerom
 me worpen si haer netten noch altog

Pater noster.

wt/en en willen niet ophouden die lie-
den te verworzen. **O** heer e oft ic niet **Iere. xij**
hal rechten woude/so behoudt ghi noch
tans dat recht/nochtans moet ic van dat
recht niet v spreken. **W**aeromme gatet
den godloosen so wel/ende die verach-
ters alle gader hebben die volheyt ende
gheluck/ ghi plantse datse wortelen en-
de wassen/ende bruchten voortbrengē/
ghi laet haer toe dat si veel van v clappē
nochtans en castit ghijse niet. **W**aerom **Job. xxi**
me leuen dan die godloosen/ en worden
oudt/ende nemen toe met goeden/ haer
sact is seker alomme hem/ en haer naco-
melinghen sijn bi hem/ haer huys heeft
brede voor die breese/en Gods roede en
is niet ouer haer/haren osse laetmen toe
en en misseyt haer niet/sijn koe calft/ en
de en is niet onuruchtbaer/haer kinderē
gaen wt als een cudde/ende haer ionghe
kinderen verhueghen met spelen/si dra-
ghen met haer tamboeren ende herpen/
en sijn vrolic met pijpē/ si hebben goede
dagen/en en verschickē nauwelic cenē
oogenblic voor de helle/die nochtā tot
Godt segghen: gaet van ons / ons en
behaecht die kennisse utwer wegen niet/
wie is die almachtighe dat wi hem dienē
soudē/oft wat sijn wi daer mede gebetert

Wtlegghinghe oÿt

Psalm.
139.

ist dat wi hem te ghemoete loopen weet.
Maer ick hadde schier gestruyckelt met
mijn boeten / mijn treden hadden bi na
gheslippert / want het verdroot mi op
die dullen / doen ick sach dat den godloo-
sen so wel ginc / want si en sijn niet met-
ten doot onuaen / ende staen vast ghelijc
een pallays / si en sijn niet ongheluckich
ghelijc ander lieden / ende en worden
niet met ander menschen gheplaecht /
daeromme moet haer hoouaerde eerlick
sijn / ende haer ongherechtigheyt niet hē
wel staen / si willen ghelien sijn / daerom
dat si so bet sijn / si doen wat si maer en
dencken / si vermetent al / ende segghen
quaet daer af / ende spreken met ghewelt
hoochmoedelick / si stellen haren mont in
den hemel / ende haer tonghe gaet inden
lande alomme / daeromme keert hē haer
planteyt bi hem / ende segghen: hoe we-
tet Godt / is doech kennisse bi den hooch-
ken? Siet dat sijn die godloose / die sijn
gheluckich op die weerelt / ende besit tē
dat rēcdom. Soude ick dan te vergeefs
mijn herte ghereynicht hebben / en mijn
handen met ontschult ghewasschen / en
deben gheplaecht gheweest daghelics /
ende mijn straffinghe was broech daer /

Water nocker.

dachte ick/ dat ick oock so segghen wilst
de. Sijst so verworpe ick dat gheslachte
uwer kinderen. Ick dachte daer na/ dat
ick verstaen soude/maer het was moeyte
booz mi/tot dat ick daer na ghinc in die
rijckdommen Gods/ ende aenmerchte
haer eynde. Maer ghi settet haer dingē
onseker/ ende sloofte daer neder te gron
de/hoe worden si haest so woeste/ende si
gaen ende nemen een eynde met ver
uærnisse/ ghelijck eenen droom/ wan
neer dat een ontwaect/so sult ghi heere
haer beeldt veracht maken. Haer goet en
staet niet in haer handen/ daeromme sal
der godloosen sijn verre van mi sijn/ hoe
sal dat licht der godloosen wtghebluscht
worden/ende haer ongheluck ouer hem
comen. Maer die Godt bzeesende troo
ken haer onder malcanderē/also de hee
re merct ende hoort/ende daer is oock bi
hem een ghedencksel oft memoriael ghe
schreue booz den ghenen/ die h o heere
bzeesen/ ende op uwen naem dencken.
Si sullen op dien dach/ seyt die heere
der heyscharen/dien ick maken sal/mijn
eyghendom sijn/ ende ick wil haer sparē
ghelijck een mansinen sone spaert die bē
dient. Daer teghen siet wederom hoe
danighen onderscheyt datter is tusschē

Job. xxi

mal. iiij

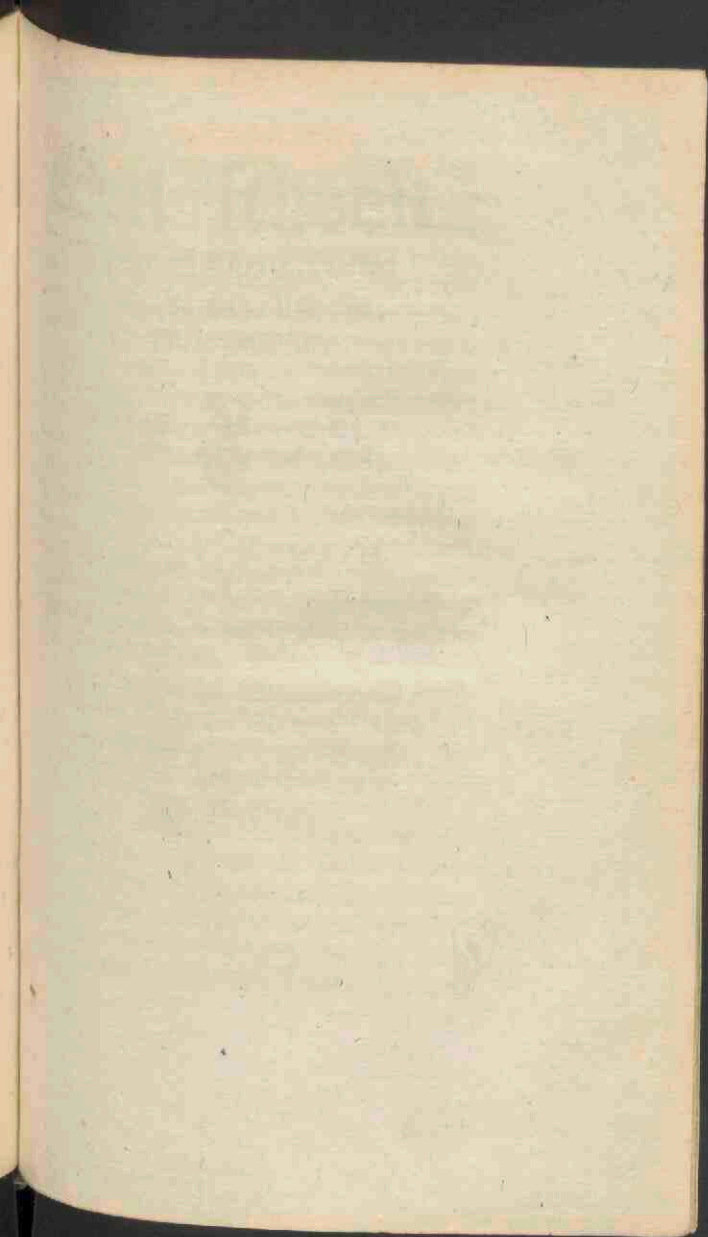
Wtleggginghe oyt **W**ater nocker.
den gherechten ende godloosen / en tusschen
den ghenen die **G**odt dienen ende
eeren / ende de ghene die hem niet en die
nen ende eeren. **D**aeromme o **W**ader ver
leent ons allsulchs als v behaecht / dat is
bet cruyts / want **G**ods kinderen moeten
tcruys ontfaen / ende al schijnet ons wat
bart sijnde / het en mach niet quaet sijn /
al dat ghi doet om beters wille. **D**us ver
loft ons banden quaden (want v is dat
rijck / ende die cracht / ende die heerlic
heyt inder eewicheyt) **A**me. Also moet
gheschieden tot uwer eeren o hemelsche
Wader / die daer regneert metten **S**one /
ende metten heylighen **G**heest. **W**ien
lijghebenedijnghe / eere / ende prijs / ende
rijck van eewicheyt tot eewicheyt **A**me.

Mat. vi

Apoc. v

Mat. vi

In sake dat ghi de menschen ber
gheeft haer mildaden / so sal v
hemelsche **W**ader v oock
berghen.
Finis.

1762419